

1b

K34/82

Kwanō.

1 Dimpho motho a ka gofa selo, ka morago o swanetse go moleboga. Ga gona selo se motho a ka gofago wa seke wa moleboga, ka gobane ka moswana a ka seke a gofa selo ka baka la gore o fi-le mpja.

Maforwane Tselane ke monna yo a betlago Mahudu, mese le mabjoko a gopana dikgomo le dipato. Mkgalabje yo ge a ka hwe-tsana gore motho wa tswenyega o no tsea/mofa. O kile a fa mosadi wa Thwadi Popela mese e medi, o mongwe ke wa go setla o mongwe ke mpholo.

2 Ge a e fa motho a direle gore a molegoge, go nore motho ka nosi a gopola gore motho yola o kile a nthusa. Lere go fiwa le leboge, mosadi a botsa monna gore ke nyaka go dira bjälwa ko leboga Tselane ka gobane o ile a nthusa ka mese. Monna a dumela are dia mogatsaka bogwera bo sinye ke ditlaela.

Motho yo Tselane bare ke Mothoka mohlang bjälwa bo nwewago, batho ba kgobakana ba leloko la gabo gamogo le dikgadi le batho ba bangwe ba tla go kgopela bjälwa. Monna a ja tsa go ja, ka morago a ntsha legata a ba botsa/ba ^{gore} gesu, ga gona bjälwa mo lehono ke a rwala ko rera molato waka.

Ba thoma go nyana bare e fela ele nama e tswile ka ganong. Baile ba tshela magapa a mabedi le pitsa le serolo. Batho ke ditlaela ge ba bona tsa go ja, ba thoma gore a wa a o legoga tsewe, o dioreka boloi. Monna are go bona le bodu, ke mothoka/ o ja mmaatla a gagwe.

3 Mkgalabje yo wa ga Tselane ke go re mongwagang dirola tsa gagwe a difele ka baka la gofana. O kile a fa Mpoi Seelise le hudu a bona mosadi wa gagwe a tswenyega ka gobane tsatsi le lengwe le lengwe o be a tsoga are o ya go hlobola bjällo a t hwetsana mong wa le hudu a se tla le ge a ka fihla pele are a sare o fofora le hudu, mong wa le hudu a ba a fihla o swanetse go ema a letela mong wa lona a le sumisa pele.

Mkgalabje yo waga Tselane a bona gore mosadi wa tswenyega a motsa gore mosadi ka moswane o tle o tsee le hudu le mose kowa gae.

Mosadi are gotsoga e sale gosasa, aya a fihla a mofa.

Mokgalabje yo mosadi wa gagwe wa pele ke Mokgadi ngwana Masaila o ile a hwa a sia bana ba kokotsa ke ngwana wa mohlanka wa ngwanenyana ke Malehu a tsea ke бага Komana. Mapule ke mogolo wa bona yena o ile a tsea ke бага Makgopa.

Moforwane a sala a dutsi le bagatsa mogolo wa gagwe Putsane maina a bona Mamogasane ngwana Pako le Malekgasola ngwana Saai. Ka morago a ya a tsea mosadi wa gagwe Mangwako ngwana Mola. Bjalo Mamogasane a hlalana le Moforwane a sala le ngwana Saai le mosadi wa gagwe.

Ba thoma go arogana yola a ba le lagagwe legora. Kokobetsa a tsea mosadi leina ke Ntlala goba Matlale ngwana Raganya.

Mosadi wa Mpoi a fela a dira bjalwa are o ya go leboga lehudu, monna are go kwa gore bjalwa bo a tsefa a gane nabjo. Ka tsatsi le lengwe a dire gape ke moka monna a gome a gane nabjo. Mosadi a bona gore monna a rate ge ke ya go leboga, ke moka a lesetsa.

Motho wa mohuta o we ke mpja ka gobane a leboge, motho yo we a ilego a mothusa. Ka tsatsi le lengwe o ile a robe-gela ke lebjoko la dikgomo, mokgalabje wa go hloka kelelo a ya ga Tselane go kgopela, ka gobane mokgalabje yowe wa ga Tselane o be a no dula a tlatsitse mathudi a gagwe ka mabjoko, ge a fihlile are ke tlilo kgopela lebjoko dikgomo tsa ka dirobile lebjoko. Tselane are go yena lebjoko a ke nalo. O ile a tloga a bona ka m'ahlo a bolela gore a wa loka.

Taba ya mohlolo dirola tsewe ba ya go ba efa Tselane^{di} ba/rolela ka lapeng la mosadi wa gagwe. Bjalo ba fela bare ge ba yo nwa pitsa e kgolo ke moka pitsa e phonyokga morwadi e pyatlega bjalwa bofalle.

Ka bjalwa bja go tswa ga Thwadi Popela go ile gwa pyatlega legapa ge ba kakotse ba nyaka go cholela ka pitseng. Ka morago gwa ya bjalwa bja gotswa ga Mohlabe, magapa a ka a pyatlega, ba ile ba ba chele ka pitseng. E be gona le mabjalwa a mantsi tsatsi le we, ba nwa dipitsana tse dingwe gwa sala pitsa e kgolo ba tsama ba kgopela mabjalwa.

6 Ka mabanyana ba kgobakana bjalo mokgalabje are, go mosadi sepela le yo mongwe le kakola bjalwa, mosadi wa Kokobetsa Matlale a thakgoga le mosadi yo mongwe ba yo rwala bjalwa. Tselane are Matlale o seke wa ya go rwala bjalwa ka gobane maloba o ile wa pyatla legapa, mosadi a ka a kwa. A tsena ka ngwako ba fihla b kuka pitsa ba tswela nayo kgakala, baile mola ba lekgaufsi le gore ba e bee fase Matlale a lesetsa pitsa ya wa fase, ya pyatlega bjalwa bja tlala lapa.

Pitsa e be ele ya Malekgasola bjalo ge batho ba sekela ka gore ge ele bjalwa ga bona taba, fela mong wa pitsa o lobile. Mangwako are pitsa a ena taba, go pyaile ngwetsi wa gagwe, Malekgosala a kwa bohloko ka lentsu lewe, a tsena ka ngwako wa Mangwako a hwetsana pitsa ya gagwe e a goba a thepile yona a e pyatla. Pitsa e be ena le mabele a lotsa a falla.

7 Ngwako o we pitsa e bego eleka gona ebe ele ka ditibeng Ditiba ga ba dile e noba leretheng bjalo/bele^{ma} a phahlagana le mabu. Mangwako are ke nyaka mabele a ka ge ele pitsa a e na molato ka gobane ke pitsa ya monna wa gagwe.

Maforwane o ile a sita go bolela ditaba tsa basadi/baka^{ka} la gore ore ge nkare ke re yola o na le phoso, yola o tlare o emella yola. Aba a bitsa monna yo mongwe wa ga Masumu gore atle a mothuse.

Masumu o ile ge a bolela Malekgasola a mofetola ka gore ka gore nna ke pyaile pitsa, fela ge mohlomong a falatsitse mabele a gagwe are ke nna a wa a senna. Masumu are go mosadi le ge o bolela thereso lehono thereso ya gago ga e kwale, ka gobane mabele a faletse, taba ya bobedi o dirile ka go tsena ka ngwakong lehufa a ba lweka ditswana.

8 Mosadi a kwa Masumu mowe a bolelago are go yena ke go kwile bjalo ke nyaka go tseba goremabele ge a shela ka pitseng a be a tletseng mong wa mabele are a be a tletse seroto, mosadi are go lukile ke nyaka go olla mabu a we aka, ba modumella a ya a olla ke moka a ya a ncha a gagwe ka sesego a lefa, a tlatsa seroto molato wa fela.

8 Mlato keng, ge ba tsama ba bolela ka matheko ba bolela gore ona re sa tloo pyatla kabaka la gore buuswa a go tsole yena a e nosi go ka rego dirola ka moka dika fo tsenago ka lapeng ka letsee.

Kgomo ga gona motho yo a ka go fago kgomo kantle le kadi-mo, goba go kolota. Ka morago mokoloti o swanetse gobona kgomo a gona a boetsa ga mong wa yona. Ra mogolo goba rangwane a ka gofa kgomo ge a hlaeletse ke go nyala mosadi, empa a se batho ba b ntsi ba we ba ka gofago ba seke ba rera.

Mafotha Mohlabe o kile a fa ba ratho ba gagwe dikgomo ka go batseisa basadi a ka a/sala morago. O ile a tseisa Mokaile, ka morago Sepalo le Nkwane. Ge basadi ba ba dirile mabjalwa o be a sena taba nabo, a leta fela gobigiwa ke moka a e go kgopela.

9 Ge yo mongwe wa bona a ka kgopisa mokgalabje o be a fela a ba botsa gore mosadi ga o nae, ke basadi baka ka moka. O be a nobolela fela ka molomo a sa direle goreo tla ba moga.

Pudi motho a wafa motho yo mongwe eseng gore ka fofa motho yo a sa motsebego goba leloko ka go tseelana. Bjalo ka Lekgolo Sekgobela a ga mokgalabje yo mongwe a ga Mohlabe are go yena, o tllile ditlaleng mo fela tsea kgogo o tlaya o bolaya. A goma a re go lokile e ka tloga ya gotswenya etlare kamoswana wa romela ngwana a tla a tsea.

*^mokgalabje yo we wa ga Mohlabe a roma ngwana gore a yo tsea, ngwana ge a fihlile a bolela mantsu a gotswa ga Mohlabe bjalo Sekgobela a tsea thapo a tsena ka sakeng la dipudi, a tlema pudi ya phoko a fo Mohlankana. A e goga go fihla nayo gae, Mohlabe a thoma go makala gore e kaba molato keng.

10 A bega basadi ba gagwe a bolaya pudi ba eja. Mohlabe ge a lebeletse Sekgobela ore Makgolo ka gobane Nkwane Mohlabe o tsere ga Sekgobela. Ka molao ke Mohlabe yo we a swanetsego go fa Sekgobela selo.

Ka morago ga selemo se sengwe Mohlabe are go basadi ba gagwe ke na le mogwera waka ke nyaka go mona, bjalo ka gorialo mowe e be ke nyaka gorele dire bjalwa ke e ke rwele ke fihle ke hlwe nae re bolela detaba tsa rena.

Basadi ba ile ba okwa lentsula mokgalabje ba dira
 bjalwa bja mabale a monna, mohlang o we elego letsatsi le
 bjona, gore bo a nwewa, are go basadi nyakelang magapa,
 basadi ba nyakela magape ke moka ba thokela bjalwa ka moga-
 peng. A re go kgaitsemi ya Sekgobela rwala magapa a le
 basadi ba baka lee ga Lekgolo lo ntebogela morogo ola a goka
 a mpa.

Mokgalabje a ka a ya nabo, bona ba rwala magapa ba
 sepela. Sekgobela o itse a sa dutsi a kwa mokgosana e
 11 hlabiwa bare re a tsena ga Sekgobela sa Mareka patse le legole.
 Motho o ile go are ke a lebella a bona basadi ba rwele magapa
 ya ba o botsa basadi ba motse ke moka ba kitima ba bahlakanetsa.
 Bjaya bja rolela ka lapeng la mosadi yo mogolo ke moka barwadi
 le bona ba tsena le bjalwa ka ngwakong.

Barwadi ba bitsa mosadi yo mongwe gore dumedisa ke moka
 a ya a dumedisa. Ka morago ga ditumediso ba botsa mosadi
 gore re rumile ke Mhlabe o ile re tle go molebogela, morogo o
 a goka a fa ke Makgolo wa gagwe. Sekgobela a leboga ka maatla
 a magolo, a re kganthe ba gologolo ba reresa ge bare^{go}/fa
 a se go lahla ke goba. Ngwana yo waka o tswabisetsang,
 nna e be ke no mofa fela a ka gopolagore o tla dira ka
 mokgwa o.

Sekgobela are bogwera bo sinye ke ditlaela, a tsena ka
 sakenj a tlema pudi ya phoko a bahlabela yona. Ke moka
 Sekgobela a ncha bjalwa a nwa gamogo le barwadi. Nama ya
 pudi yona e gare e a butswa.

12 Ge pudi e budule ke moka ba e hlopholla, mogopong
 dibera, (dibete) ga tsona, le moswane ke moka ba e rwala ba
 isa ga barwadi ba bjalwa.

Barwadi ba tsola nama ka nosi ba tsea mphapha o mongwe
 ba fa ba motse kae moka dibera tse dingwe ba dintsha dia ga
 mong wa motse, moswane le ona ba dira bjalo. Hlogo le
 mphapha le dibera tse dingwe di salla barwadi.

Barwadi ba ja ka ngwakong beng ba motse ba ja kg. kala.
 Hlogo ya pudi e rwala ke barwadi, ba yo bega mong wa bjalwa
 ka yona le letsogo la yona. Mowe gonale kwano e kgolo gare
 ga batho bawe,

batho bona ba gopola gore ba rekana maloi, kganthe ga go
bjalo. Mowe ba phetha seema se serego, Moeng tla ka gesu re
je ka wena.

13 Ka gobane mola bjalwa bja seke bja ya pudi e kabe e saka
ya bolaiwa. Batho ba mofuta o ge o isa mabjalwa go bona pelo
ya mong wa bjalwa e ba e tshweu, ka gobane o hlapisa mong wa
bjalwa ditla. E seng mothoka yo Tselane batho ba dira mabjalwa
ba eya ba mofa empa a kgone go tlapisa beng ba mabjalwa.
Le ge motho a ka morwalla bjang le bjang, magapa a yo boa a
ribegile. Ge motho a reta barwadi ba bjalwa ba isa go yena
ba noya ba lona ke mala, ka lona le baka le la go sehlabo
selo, le mokgosana wa ntshe o ganela teng.

Batho ba we o ka rego ge a ba file selo wa seke wa
ba sala morago, le kgopolo ya gore batla dira bjalwa bja
ditebogo ya sebe gona ke ba gogadi. Le bona ba bangwe ba nodira
bjalwa ba tla ba lebofa mokgonyaka ka mokgwa o ba ka tlogo
ba leboga mokgonyana wa bona ka ona. Ke gore b mofa pepe
tshweu gore ka moswane le yena a seke a kwa bohloko ge ba ga
Makoglo wa gagwe ge ba tlile go yena bare rena le molato re
tlemolle.

14 Mo ba sakgonogo go dira bjalwa bja ditebogo ke ge mokgo-
nyana a sesu a nyala gona selo sewe, ke moka se tsene monyalong,
ba ka no tla ba bega melato ka buntsi o ntsha kgomo o ba afa
ba eya ba lefa, fela tsatsi la mo ba go phophela dikgomo
tsela le tsona diswanetse go tsena monyalong.

Selepe ge motho a ile a gofa selepe o gotototse, ka gobane
selepe o rema dipate tsa go ya goaga motse ka sona. Modiro
o mongwe le o mongwe o dira ka sona motho wa mohuta o we o
ka seke wamolebala o swanetse go dira bjalwa bja go moleboga
le yena gana le selo o swanetse go go hlapisa diatla.

15 Nku. Ga gona motho a ka go fanago ka nku, a ka gofa
ge o na le molato wa dipheko tsa geno o isa badimung go phasa.
Nku ba phasa ka yona, a ba hlabele motho ka baka la gore ke
seromo. Ke gore ge ba bolaya ba eale. Motho yo we a gogofa
nku o swanetse go dira selo o moleboga ka sona, selo sa
ditebogo a se gona e noba bjalwa, ke gore selo ke go dira
bjalwa bjo bontsi, ka gobane nku ke kgomo.

Kgogo, kgogo e noba morogo, ge moeng a fihlile ba mohlabele yona. Go bjalo ka ge motho a gofile yona ga sa e sala morago le mofiwa a na kgopola ya gor a ka moleboga. Kupa e ka nore ka tsa-tsi le lengwe ge a moetetse ke moka a molaela kgogo fela le ge a senayo ka go hloka ga gona taba. Mogo a ubutswi ka go bona tshwene.

Katse Ke seruiwa sa go bolaya dipeba (magotlo) ge motho a nyaka katse o re satswa go tlhatsa ke moka a kgopela dikatsana ga mong wa dikatsana. Ge a modumeletse o motsa gore e tlare ge diburugile o tle o tsee. Mong wa dikatsana a ne taba le motho yo we a mofilego. Ge nke katsana ke tsadi, e ka nore ge a feletse ke dikatse ke moka le yena a yo tsea katsana go yena.

16 Mesebe ke selo se monna a ka fo fago motho a seke a mosala morago. Tebogo ya ona a ka nore geaile bolaya selo ka ona a soga lekgeswa a ya a fa mong wa mesebe, yo we a mofilego ka gobane mong wa ona ke wena wa gofiwa. Lekgeswa le ke ka go rata gagago.

Marumu le lona le bjalo ka mosebe le molamo. Loho le lefehlo dikaone ka gobane wa betla wa fa motho o go leboga ka mopoto gobaditloo.

Dibjana ke dilo tsa basadi ka tsona ge ngwanabo a ka fihla a kgopela o swanetse go mothusa, ka ntle le go sala mokgopedi morago. Tsewe ke dibjana tse dinyana, tse bjalo ka dikgero, (mefefe) le meripyana gamogo le pitsa, fela yona o tla ba a go hlomphe ka gobane ke selo se segolo. Ge e wena ngwana wa motho o ka dira mapoto a go mohlapisia diatla le yena pelo ya gagwe e tla-ba e tshweu.

17 Dijo motho a ka sefofa yo a sa motsebego, o fa yo we elego leloko le yena dijo buuswa bjo gagilego ke mabele ge yo mongwe wa geno a sitegile le yena mositegio swanetse go tla a se nyaretsa ge a ka fositega a dutsi ka lapeng la gagwe, ga go motho a ka mothusago(gositulla).

Ga ngata ge yo mongwe a sena mabele yomongwe wa leloko la gagwe a na le mabele a ya go kgopela o fela a mo fa ka leselo go go gopola gore o tla sia mabele ka gae, gore a tsama a kgopela bana ba sale ba tira morito.

Ka moswana le yena ge a sitega o tla fihla go yena a kgopela le yena o swanetse go mothusa, ka gobane le yena maloba o ile a mothusa.

Go hlaqaletswa, Nkhese Mogale o kile are a e tswa tamane, a fihla motseng wa ga Moyene ka tsatsi le lengwe ka gobane o ile a fihla ga gabo, pele, bjalo ka tsatsi le lengwe a tloga a ya mowe motseng o we. E be gona le bjalwa bja naleng (tsheshi.)

Monna yo o be a apere burukgwe le hempe le patsi. Gona mowe motseng o we e be gona le mokgalabje yo barego ke Mpoi Seelise.

18 Monna ge a okwa bjalwa a pola patsi, a fa mokgalabje mokgalabje a legoga gagolo.

Mokgalabje yo we ke tshuwana a na mosadi o be a setse le mosadi wa mogolwane Mathokong bjalo Mathokong a tloga a ya le Mapolantane ka baka la go litiwa. A sala le bana ba babedi mohlankana le mo-setsana.

Ka moswana ge a tsoga a gopola mab na akaba ke dirileng a leballa patsi ya gagwe a se e bone. A thoma go butsisa gore e kaba patsi yaka ke e beile kae, ba motse bare o sebe o isile mabjalweng ka gobane ka mabanyana o be o tagilwe o sa kwane le motho fa. Ge a sa dutsi a gopola tsa patsi gwa fihla monkana wa gagwe, yo we a goba a le nae, o be a e tla go motsosetsa, a hwetsana ele gore monna o nyakela patsi.

19 Monkana wa gagwe, nna keile ka bona o efa Mpoi Seelise bjalo ka sita go go ganetsa ka gobane a waka wa mpotsa ke no bona o setse o mofile ka gopola gore mohlomong letsoalane. Monna a thoma go makala bo mmagwebare e kabe o fe motho, o be a tla go leboga, lehono wena no hwetsana mpja o ifele, o tla gofang. E sita Moforwane Tselane elego wa gagabo a seke a moleboga a be a mofile lehu du le mose.

Monna are maatla a monna ke thakadu, a fele, ke baka la botagwa, mohlomong bjalo ka ge ele nna motho o sele o tla nteboga.

Kgopolo ya monna yola ya gore mohlomong o tla nteboga, tebogo ya ka ba gona. E fela mokgalabje wa ga Seelise ke mpya ka nnete, ga gona motho yo a

mothusago o bile o hwile lekgeswa le thulegile, batho ba sa mohlaletse mokgeswa ka baka la bompya ba gagwe.

Motho ge a ile a go hlagaletsa, le ge e se wa leloko la genoo ke wa geno o swanetse go moleboga, ka moswana a ka seke a golebala. Mohlomong o dira bjälwa ore ko moleboga, a ya a go fa se segolo.

20

Bjalo ka Mabjale Mabakane o ile a hlagaletsa Maganong Mongale lekgeswa lekgeswa la mosadi ke theto o file ke mosadi wa Mabjale Mahudu ka baka la gore (Makalauba) Maganong e be ele motlabo wa Mabjale.

Maganong a dira bjälwa bjo buntsi a rwala ka magapa a supago le sebolo sa go phetha monwana ka medi. Bjalo Mabjale o ile a bolela/^{le}mosadi wa gagwe, le bona ba hlapisa modiri wa bjälwa ka gomohlabala kgomo. Ewe ke kwano e botse.

Kolobe ke seruiwa sa basadi bjalo mosadi yo mongwe ge a nyaka kolobe o swanetse go fida mong wa kolobe moroko, ke gore go hlatsa mofa kolubjana e ngwe. Motho a ka no kgopela kolubjana ke moka a mofa, o mofela gore le yena ge aka ya hlatsa le yena o swanetse go mutlela kulubjana.

Masemo, ga gona motho yo a ka go fago tshemo le ge le kwana

bjang le bjang. Selo se we a ka se dirago ke go adima, mohlang a nyaka go o tsea o tla go tsibisa gore lenyaga lema fela ngwaga o o tlogo o tsebe gore ke tlilo tsea. Ka gorialo o direla gore o nyakale ya gago tshemo. Ka baka la kwano moadingwa a ka seke a gana nayo.

21

Monna yo a kilego yaba lesaedi mabapi le go adingwa ga tshemo ke Sepedi Popela, o kile a kgopela tshemo ga Mosenagabo Matibidi bjalo Mosenagabo a moadima. Mokgalabje yo we a lema dilemo tse tharo ka selemo sa bone, mosadi a fihla are go Popela ngwaga o tlogo ke tlilo lema.

Popela a seke a mofetola selo, selemo ga sefihla Popela a ya a thoma go lema tshemo, mosadi a thoma go makala, a boela ga Popela are a molato keng ke ile ka go botsa gore ngwaga o o tlogo ke tlilo lema tshemo, Popela a mofetola ka gore, nna ke tseba tshemo o mphile, mosadi are gake go file e be nka se ke ka go sala morago.

22

Monna o ile a tswela pele le go gana mosadi are e fela bothakga batla le go sinya, nkabe ke ditsebe ke gane, a tsea ditaba tsa ya kgorong ba bba bitsa.

Mosenagabo a bolela pele ga lekgotla are Popela o tlile gae, ga ka a fihla a adima mogolo wakaka modumela kare mohlantse ke go lago ke tlatla ke tsea, a dumela, lehono keitse ka tsea wa gana ore ke mofile. Ke moadimile nna yo Popela ka baka la gore a tsere ngwana wa ramogolo.

Popela are dikgosi go ya keile go kgopela mogola mosadi yo o ile a mpha ona, are napa o tsee.

Mosadi onale ngwana wa ngwanenyana bjalo mmagwe o no belega Mosenagabo fela. Baile/^{ge}ba adima Popela yaba ke yena le mmagwe fela motho o sele a se gona. Lehono mokgekolo o fapane le moredie o ile mo we batho ka moka ba fellago gona. Ditaba tsa thathafela banna ka baka la go hloka dihlatse. Banna bare Popela o swanetse go tlogela tshemo ya mosadi yo, le ge a gofile, lehono o hlanogile. O ka tla wa kgopela selo gapa gaka ka dumela ka morago wa tla gore o tlilo tsea ka gana naso, o ka seke wa nkgapeletsa. Monna wa ga Popela o dumela a ntsha pudi tse pedi a tswalla kgoro ka tsona.

23

Papatso dilo tse ba dibapatsago ke tsena:- Dipitsa, Mehlotlo, Magogo, Dinti, tsa lebabu, Mekgose le go Kwatamisa letolo, Methipo, Dirotlo, Maselo, Nihlaana, Disego le dinama tsa diphoofolo, Malokwa, Mathebo, Kgotlho, Matsepe, Marumu le Mesebe le Garepo le Diruiwa, Dikgomo, Dipudi, Dinku, Bipokolo le Dimpya le Dikgogo, Ditsie, Dinhlwa le Merogo le Dihlatswa Dithetho le Dintepa, Motsoko le patse.

Mehlotlo ba lugi ba yona ba e loga ka buntsi bjalo ke moka ba rwala ba tsama ba bapatsa. Selo sa go bapatsa setlala ditshila yo mongwe le yo mo gwe o e lebella ka mokgwa o a ratago, mapatsi a ka seke a bolela gore o tlatsa dilo tsa ka ditshila o tla fo lebella gore mohlomong o tla reka. Mehlotlo e rekiwa ka kgogo ka o tee goba mabele a go tlala hlaana.

24

Mosabisi a lape go sepela o tsamaya le metse, a tsama are ke bapatsa mehlotlo ke moka ba saba. O sabisa a dutsi motseng wa motho yo mongwe ele motho wa go tswa dinageng tse dingwe

Gona ga motho yo we a dutsigo go yena , o mofa mohlotlo ka o tee ke gore o leboga gore o moamogetse.

Ge ele mabapi le ka mosate a wa a ba boleleka baka la gore ke dilo tse dinyana le gona diphakisa difela a gomela gae. Empa mosabisi ge a kare a ba patsa a tshoga a tsene ka kgoro ya mosate kgosi e no tsea o mongwe mohlotlo.

Magogo le yona ba no sabisa bjalo ka mehlotlo empa ona ke a magolo ke dilo tse we ba alago ge ele mehlotlo ke ya go hlotla mabjalwa. Ge ba bapatsi ele batho ba go tswa ka difate, ga motho yo we a dutsigo go yena ge a bapatsa o swanetse go legogo, a rekiwa ka dikgogo tse hlano ke mohuta wa magogo a barego ke mehlahle le metolo. Sekoya sona se rekiwa ka lesome la dikgogo.

Dinti tsa lababi ke dilo tse dihumago ke baga Mokgotho ka gobane lebabi le ka gona. Ba dihuma ke moka ba ditsotla, ba didira ka bongata, ke moka ba dira dikgahlana kgahlana ba dirwala ba tsama ba di bapatsa. Sekgahla ka se tee rekiwa kgogo. Dinti tsena dina le mediro e mengata go folela dipheta le go loga malokwa.

Dinama tsa diphoofolo dipela ke dilo tsa ba tsamago ba bapatsa, motsumi wa tsona wa dibolaya a a nega, tsa oma, ke moka ba rwala ba tsama ba bapatsa. Direkwa ka mabele a gotlala hlaana. Tsa diphoofolo tse dikgolo tsona ba beka megwapa, ke moka ba tlema dikgahlaana, ba direkisa ka tsona, a direka ka tsona ba reka ka mabele a go tlala hlaana. Mathebo bona ba bolai ba dipela ba ba boloka mekgopa ya tsona ke moka ba e soga ka bongata, ke moka ba rwala ba ya ba fa ba ruki ba mathebo a ba bafe fela, ke gore ge moruki a rukile a dira mathebo a mabedi goba a mararo o swanetse go sea lethebo ka letsee a fa mong wa mekgopa.

Mathebo modiri wa ona o a rekisa nku, kudu ba ya ba reka ga moruki wa mathebo kandle le go tsama a bapatsa.

Marumu, mesebe le matsepe ke dilo tse ke dilo tse tsagoba dirula ke ba Palaborwa bo dikgotlo ga mogo lekoghlo kgohlo yona e be e dira ke baga Magomane. Bare ke Phalaborwa bo lla noto bjalla theko bo etshele ke gore bara ge ba rula ditshipi, noto ke tshipi e barulago ka yona. Matsepe e be ba a bapatsa pudi, Marumu ka pudi e be ba mofa marumu a mabedi.

27

Diroto Mapatsi wa diroto ba mosabela ka mabele ke gore ba chela mabele a tlala seroto ge ele seroto se segolo ba se reka ka pudi goba ona mabele, mabele a ba tshela sa tlala ke moka a kgona a tsea seroto.

Maselo le dihlaana le tsona ke dilo tse ba tsamago ba bapatsa ba sabeletse ka mabele, le tsona ba tshela mabele a tlala.

Disego ke dilo tse dikgolo tsa gobolokela mabele, molugi wa tsona a ka seke a dikgomo gorwala gore a tsame a bapatsa. Ka gorialo molugi o diagela sithiba, se segolo ke moka a baloka ka go sona. A di bee fase, o nyakela phate a lokela ka molomong wa sona, ke moka a e phekaganya, bjalo a tlema la elrala a lekeletsa go dimu. Motho yo a llogo ka seego ba tla motsa gore mokete o tla sehweetsana. Se sabiwa ka pudi le putsana goba nku.

28

Malokwa, ke dilo tse ba lagago ka dinti ke goreke mekotla fela e ke sele ya rwala mabele a go fudiwa modiro wa ona ke gorwala marula le maheya. Baludi ba yona ba e rwala ba tsama ba bapatsa, yona e rekiwa ka dikgogo tse pedi. Mohlomong moludi a ka nofa motho ke moka motho yo we a dira bjalo a leboga molugi.

Ditsie gona le mehuta hutana ya ditsie bjalo e we montsi a e bapatswe. Gona le ditsie tsewe dihlagago gatee, ke moka tsa goma tsa tloga mowe bahlankana ba ka bago bagola ya ba masogana disesu tsa boya. Ditsie tse we bare ke Segongwane le Makereere. Dihlolega ka morape o montsi mowe o bonago e ka ka ditibile letsatsi.

Ditsie tsena/^adihlage lebaka ka letsee, mohlomong go hlaga Segongwane ka mengwaga e mengwe Makerere, difela dietla lebaka la marega goba gofeleng ga lehlabula.

29

Bebelebeletsieng mohlang o we e fihlago, o tlakwa batho ka moka bare belebele tsieng, pele go kwala motho ka o tee yo we a ilego a e bona pele are belebelet sieng ke moka batho ka moka ba ekwa mantsu a belebeletsieng ba tla lebella godimu go fihlela ba e bona ke moka o tla kwa bare belebeletsieng, ba lebeletsieng ba lebeletse mowe e swanetse go go robala ntshe ke moka ba rwale mekotla ya bona ba yo gola.

Batho/^abae ka moka gogola tsie, ba godi ba tsie ge ba fihlile gae, ke moka ba apea ditsie ka pitsa tse dikgolo ke moka ba dianega tsa oma, ke gore ba didirile mokhusa. Ba rwala ba tsama ba bapatsetsa bawe ba sakago ba ya godigola, ke moka moreki o tshela mabele ka hlaana, mong wa ditsie le yena o swanetse go tshela ditsie kowa hlaaneng.

Dinhlwa dilo tsena mosadi yo mongwe le yo mongwe o na le solo sa gagwe le banna ba bangwe le bona ba siba dilo. Diolo ba siba ka mabanyana e re ge letsobjana le tswara, ba siba ke moka ba dula sa ropola gape ba goma ba boeletsa. Ke moka go fedile ba ya magae.

Ke dilo tse lehlabula mohlang pula ena go gwage ge letsatsi le ya madikela kudu ka meriti le tsatsi la fisa, bare ke meo beng ba diole ba swanetse go tswega diola tsa bona.

Go tswega pele bare mogare ga seobaba dira mohupo, ke moka ba epela pitsa gare ga mohupo. Ka morago ba ripa diphate tsa goala godimu ga mohupo bjalo ba nyakela mahlare ba bipa ka ona, ele gore pele bakga metsi ba pyela mohupo gore ge ba bipile gore le kudumela. Mo ga golebana le pitsa ba thola le soba ~~le~~ la gore phefonyana le lesedi diboneketse ka gare ga mohupo.

Ka meriti e megolo mong wa seolo o swanetse go boya seolong go hlola ge dinhlwa eka diawela. Ge a hwetsana gore diawela ke moka wa rafa o rafela ka pitseng e ngwe. A goma a dula a letela ga diwela gape ke moka a goma a rafa gape bjalo mo we letsatsi letlaba le diketse, ke moka a siba seolo a kgona a rwala dinhlwa a ya gae.

Ge a fihlile gae, o fogohla segotla, ke moka a gadika la seba melatsa ka sona. Dinhlwa tse dintsi ba tla dilesetsa pitseng e tlare ge bosele ke moka ba diapea ka pitsa e kgolo bjalo ge dibudule ba ditsolla ba ya ba dianega tsa oma. Ke moka ba difogohla gore diologe mafafa a tsona. Ke moka mong wa tsona a diboloke ka pitseng o tla tsama a dibapatsa modio-
lo ka moka dihwile.

Papatso ya dinhlwa mong wa tsona o dirwala ka seroto ke moka a tsena motse o mongwe le o mongwe a tsama are ke bapatsa dinhlwa ke moka ba we ba dinyakago ba reka ka mabele setswana se we mong wumabele a tshelago sa tlala dinhlwa le tsona

di swanetse go tlala. Ge motho a ile a tlatša hlaana a seke a dinyatsa diatsoga, ke gore go o dikhusa o tsha ka seatla, ka moka ba lapa le tla seba la enela.

Melao ya mo ba tswegile le ge motho a dija disesu tsa fogohlwa. Ge motho a tswegile dinhlwa a go nyakege mesato seolong ka gobane di ka tloga tsa koma. Mo dinhlwa dikare kowa diwela tsa tloga tsa koma o tsebe gore seolo sena le le soba.

32.

Bosoba ke magoronyana a manyana a we a f dirago mesopaolo. Mong waseolo o swanetse go epa bosoba a bee a botshubelle ka mollo gore bohwe, gona o tla bona dinhlwa diwela.

Diolo bjalo ka ge go hlalutse gore disiba ke batho ba ka buntsi, balo gona le batho ba hlokomela ya go siba seolo gore le ka tsatsi ka letse sa seke sa fofa ke bawe ba swanetsego go rafa dinhlwa, bjalo ba yo bapatsetsa dibođu ke gore ke bawe ba lesetsago dinhlwa tsa bona difofa.

Dinhlwa ge sisesu tsa gofohlwa ge motho a dija o swanetse go no dija ka mofofa a tsona. Ka gobane ge a ka hloba mafofa seolo se ahwa, mong wa seolo ge a ka gobona e hloba, a ka kwela bohloko le ge ele taba e e ka sekeng ya a hlolwa empa le ka mohla le mong oa ka seke a gofa.

Motho yo we a rafago dinhlwa epele o swanetse go ntsha tse dingwe a dise mosata, gore ba mosate ba yo loma ka/bane bahloka go dira bjalo ba ka fekegelwa. Go fekegelwa ga bona bara gore dihlare tsa dipula dika fekegelwa.

Merogo banenyana ba kga merogo ya mesisi, nku, mapuwane le sifisi, ke moka ba rwala ba ya nayo malaleng go bapatsetsa ba roka. Ge a tlatsetse hlana o swanetse go boya le mabele a go tlala hlaana.

Dihlatswa le tsona dibjalo ka morogo ke dilo tsa thaba. Bjalo dihlatšwa ba dira diphepha ka tsona. Ngwaga wa tlala molapong ba molala ele molao ba dithaba ba fula dihlatšwa ba yo bapatsetsa ba molala ke moka ba rekela ka mabele. Ge dihlatšwa di tletse seroto mabele le ona a swanetse go tlala seroto. Dintepa Motho yo we a hlabago kgomo o swanetse go bapola mokgopa wa yona ka ona o tlilo dira dithetho kobo ya kgomo motho o sege a le nosi mosadi wa gagwe o swanetse go dira bjalo gore banna ba tle ba mothuse le yena mosadi basadi

33

ba tla mothusa go kgella metsi.

34

Bjalwa bja mathomo ke bja go fala mokgopa, mowe b ntshago matswabu a pele, ke moka ba alahla. Ge ba boeletsa go fala ba ntsha dihlong, tsewe ke dinama tsa mong mokgopa ba faui le bona ba swanetse go kobela ba yo apea magae, a bo bona, ke moka modiro wa dipetwana o fedile.

Bjalwa bja bobedi, bjona ke bjalwa bja go ntsha lehlong ka dikgopa. Kgopha ke mohlare o mongwe wa diphephe tsa diphephati dinale meetlwa ya go tla d kudu. Bjalo monna yo mongwe le yo mongwe o na lehlong ka seatleng sa gagwe, hlong ke diphephe tsa kgopha, ke moka ba e sepedisa godimu ga mokgopa ele gore ba ruthetsitse metse ba fela ba ntshela ona, ge ba dira bjalo ke moka mokgopa o tswa le hlone.

Ge ba feditse go dira modiro o we bjalo ba tshela bjoko le ditshidi ke moka ba o lesetsa, wa boela wa oma ke moka mosadi o dira morikgi monna o nyakela banna bababedi ba tlilo thotholla mokgopa ba gona ba tshela bjoko.

35.

Bjalwa bja boraro mong wa mokgopa o leka ka maatla gore gore a thotholle mokgopa ka seomela. Ke moka ba rapiwa ba swanetse go tsogela ga mong wa modiro. Ge ba fihlile ke moka ba tsosa kokobo ka kgopha gore lehlong le tsoge.

Ka bjalwa bja bja bararo mogwera mogolo o binela go fofa. Banna ba yo o soga ka diatla ba bile ba opela kopela e barego mong wa kobo ke mang. Ba yo pela ka mokgwao bare, mong wa kobo ke mohlabendi, mong wa kobo mongwe wa kobo ke mang, mong wa kobo, mong wa kobo ke mang bjalo bjalo. Basadi baletse mphulukwane ba hlakela ba kganela gore kobo e fedile.

Ge ba ekwa kobo ere gogoro gogoro ke moka ba chela makhura le letsoku. Ba tswela pele le go soga ke moka mafelo batlwakwa o sahlwe o sa dira gogoro gogoro ke gor o budule Ge mong wa mokgopa a bona gor o budule wa neka a ya a utama ka ngwakong ka mowe gonago le nkgo ya bjalwa.

36

Banna ba tla rwala kobo ke moka ba kgobakana ba goba ba mogobo ba libile lapeng la bo kobo. Mohlabendi kudu ba hlabella ba le ba babedi ka go theisana.

Mohlabendi wa pele ore mohlaka wa ngwana o fedile re nyaka malapa kare mo hlaka wa ngwana o fedile, waaa, ke ba gobendi. Mohlabendi wa bobedi o bolela kowa goboletsego mohlabendi wa pele ke moka ba gobendi ba waaa.

Bjalo ba thoma go gobella mohlaka wa ngwana o fedile re nyaka malapa kare mohlaka wa ngwana o fedile waaa, mohlaka wa ngwana o fedile re nyaka malapa kare mohlaka wa ngwana o fedile waaa, tswelatswela re go bone o ile mohla kobo ya ngwanana e fela o tla tswela ntlwana ra re tswelatswela re go bona o ile mohlang kobo ya ngwanana e fela o tla tswela ntlwana, rare tswelatswela re go bona waaa, kuwe kuwe kuwe kuwe banna ba mpapa komaare ku banna we, waa, kuwe kuwekuwe kuwe banna ba mpapa koma are ku wu kubanna banna we waaa. Magokolo re boile matlobotlobong a bo garpo le mogosi ka re magokolo re boile waaa, magokolo re boile matlobotlobong a bo garepa le mogosi kare magokolo re boile e waaa, kare kgwesolla segodimu makgwesolle dimpya ra phetla mollala, kare kgwesollaa, waaa, kare kgwesolla, segodimu makgwesole, dimpya ra petla molala, kare kgwe ola makgwesolee waa.

Mong wa kobo ke moka o rwala bjalo ka pitsa e kgolo o bo bea lapeng la bo mong wa kobo ke bja go ola le mogobo. Ke moka ba dula fase ba nva. Ko wa bagoba mogobo basadi e be ba kgana mefulukwane ele mefulukwane.

Mong wa kobo ge a kgona go sega dintepa w sega ge a sa kgone o reta mosila a tla mosegela. Ke moka ge a feditse o mo fa ntepa ka etee, bjalo ntepa e ngwe ke ya mosadi wa gagwe. Kgomo e tswa dintepa tse hlano le dintepana tse pedi, matsogo le ona dintepa tse pedi mokolo wa yona o tswa ntepa e tee.

Mong wa kobo ke moka o sea dintepa tsa gosala o tsama bapatsa. Basadi ba tsona ba saba ka pudi ntepa ka etee.

Dithetho dira ka mekgopa ya dipudi yona mong wa pudi ono soga a le nosi, bjalo ge a sakgone go tloka, o swanetse go reta motho wa go kgona go tloka, fela mosadi wa gagwe o swanetse go fela dira mapoto a go hlapisa motloki diatla. Ba sabi ba e saba ka pudi.

Mekgopa ya ditau le dinkwe.

39 Mekgopa ena ebe ba sa bapatse, ke go re ge motho a bolaile phoofolo e ngwe ya tsona, molai o be a rapa banna ba bangwe ke moka ba ise mogobo mosate. Ba goba ka mokgowa o bare e ya oioi, ya oioi, ya oioi, ya oioi bjalo bjalo go fihlela ba tsena ka kgoro ya mosate, ke moka ba fihla ka mosate ba bea kgorong, motseta goba mokgomana ke moka a tsea maduma a ise kgori. O tla fihla a botsa kgosi gore morwa mokete o fihlile ka mogobo o bolaile nkwe. Kgosi o swanetse go ntsha seruiwa a lum se mogale yo we. Mokgopa wa sala mosate.

Matsoko se bjalo sena ke se bjalo se se gasago ke banna se rapeng sa ona basadi batsene ka gobane motsoko o ka tloga wa sinyega ke ogore ekaba moromo o wa seke wa tsefa. Balimi ba motsoko ba hlokomela kudu gore mosadi a seke a tsena Bakgekolo bona ba tsena ka baka la gore a ba sahlapa ke banna. Ba bapatsi ba ona ba tlema dikgahla (dimerege) ke moka ba tsama ba bapatsa. Sekgahla ka se tee se rekiwa ka kgogo goba saana hlaana ya mabele.

Patse. Mohlare ona ke mohlare o oratago gagolo bjalo ona babapatsi ba ona ba tshela ka dihlaana hlaana ka e tee ke pudi leselo ke pudi tse pedi.

Go kwatamisa letolo. Taba ena ke papatso le ge ele taba ya mabapi le mosetsana ke gore taba e e baka ke boloi goba tlala le molato.

Motho wa tlala ge a bona gore bana ba gagwe ba sitega, oo robale o kitima bosego le mosegare o tsama a bapatsa ngwana wa gagwe wa ngwanenyana. O Kitima ka meloko ya gabo ge ba leloko ba sena selo, a bona gore morwa mokete o na leselo o roma yo mongwe wa leloko la gabo gore sepela o dumedisa ke setegelwa ke bana, bjalo ke na leletolo ke tsama ke kwatamisa lona. Ke hlalosa ka ditaba tse dikelego tsa direga ka mosadi yo Maitseeng ke ngwana Thobetsane o be a tsere ke baga Mongale bjalo ana le ngwana ka o tee wa mosetsana leina ke Mabore.

Mosadi yo ebe ele mosadi wa go tswafa (sebody) are ele sebody, ele goreke mohlologadi, bjalo ngwaga o mongwe a tsenela ke tlala, mosadi o be a lemetse go tsama a ngathelwa tsa go ja diatleng ke moka a tsame a kgopela mabjalwa bjalo ngwana

ngwana ge ele yo mogolwanyana mosadi a sa nofela a tsama a ngata malapeng a basadi ba bangwe.

Ngwana a kgaudisa mmagwe modiro o we, ka gobane e be bare go mongathela a fele a tsea a e fa ngwana. Samma mongwe a sehlapelle diatla, ge mong wa lapa a bona gore bana ba gagwe ba hose ke moka o boloka melatsa ya bana bagagwe, ba tlilo ja ka mabanyana, bjalo yola wa gagwe ngwana ke moka o robela le tlala, o lala a lla, mosadi a kwa bohloko bja lesoko, a thoma a bapatsa ngwana wa gagwe.

A tsena kgoro ya ga Mongale wa Nkhulukwane ka gobane yena o tere ke bja Mongale yo wa ga Mphofe, a fihla ga mokgalabje yo Motala kwatamisa letolo, Mongale a ntsha kgomo a e rekisa a reka mabele.

42 Ngwana o o latelago a goma a boela ka baka la tlala mokgalabje yo we a goma a ntsha kgomo. Bjalo a botsa mosadi gore wa bona mosadi ge ele mosadi o swanetse go soma bjalo ka basadi ba bangwe. Motshaba tlala o tshaba a inamile. Lehono wena dikgomo tsa moredi wa gago di tla fo fella go sela tlala, mo we dikgomo tsa gagwe di ka seke go tshaba le mamuwi wa tsona le lapa la gago le tla hwella mohlang o tlogago mo lefaseng.

Motho ge ele sebedu ke sebedu, dikgomo tsa moredi wa gagwe diile tsa fella go sela tlala. Motala o be a sagopola gore a ka tsea mosetsana yo we, ka baka la gore dikgomo tse we mosadi a goba a e ya a ditsea dibile tsa dira kgomo tse diphetnago monwana ka otee. Mowe masogana ailego a tshaba go apisa mosetsana.

Ka morago Motala a ntsha dikgomo tse pedi a fetsisa mosadi a motsea, ngwana wa rangwane ntsee dikgomo di di boela sakeng. Mosadi yo o be a bipa ke monna wa gagwe ge a e a sephela.

43 Ka gobane monna wa gagwe e be ele mosuni le baka la go lema tsa go ja tsa gagwe o be a ija masemong bjalo o ile go hwa hato ka moka ba bona bobodu bja mosadi. Leina lamonna e be ele Tshetshe. Mabore o apea ga Mongale ka baka la bobodu bja mmagwe.

43

Boloi le bjona bo a dira gore motho a tsame a kwatamisa
letolo ka gobane ge motho a hwile ba ya dinakeng, dingaka
tsa ya tsa motia o swanetse go ntsha lesome la dikgomo
le/ano e tee. Ka gorialo ke gore o dibupile hlogo ya motho.

Go bjalo kamosadi yo Mpja ke ngwana Saai a tsere ke baga
Mabakane. Mosadi yo ile a loya ngwana wa Mamokgadi ngwana Ma-
sete yo we a tscrego ke baga Mokgahla. Ngwana yo we o ile go
hwa ba tswa ba ya dingakeng, ditaola tsa ya tsa tia ngwana
Saai.

44

Mpya o be ana le bana ba bahlankana ba bane le mosetsana
ka otee, bare ke Mabakane. Bare go boya dingakeng ba fihla
kgorong ya mosate ba hlalosa ka mokgwa o we ngaka e boletsego
kgosi yare lena/ga Mabakane lena le molato le a tseba gore
hlogo ya motho e bopa ke lesome la dikgomo le kgomo ka e tee.

Mosadi o be a sena lekgomo ka e tee le kgogo ya lefofa
e se gona. Bjalo ba tsama ba bapatsa moredi wa mosadi,
batho ba bantsi ba tsama ba gana bare ngwana wa noga ana
no gana. A seke a fela pelo a tswela pelele go tsama a bapatsa
moredi wa gagwe. A fihla motseng wa Dena Sekgoka, Tena a
mogela mantsu a bona a ntsha lesome la dikgomo le kgomo ka
e tee a bafa ba ya balefa molato, molato wa fela.
Tena a napa a tsea mosadi. Mabakane wa pea ga Sekgoka ka baka
la boloi bja mmagwe.

Molato ke gor ona le motho wa tsama bapatsa ngwana.
Bjalo ka mokgalabje wa ga Sebatane o kile are e sale mohlankana
ba hlaba Mohlái, bjalo a hlaba mohlankana wa ga
Maseokama letsogo ke gore seatla, ke moka sa golofala, sa
se saba le moñiro.

Maseokoma a tegetsa molato ga Sebatane bjalo Sebatane a
kwatamisetsa Maseokoma mosadi, Maseokoma a ka a
gana e ile a mogela mosadi. Mosadi yo we a napa a ya a
peela Makase. Mosadi yo we leina la gagwe ke Tsone. Ngwana
Sebatane. O ile a nyala ,mosadi ka kgomo tse dipethago
menwana e medi.

Dikgomo motho a bapatsa kgomo ka baka la tlala go
bjalo ka dipudi. Le dinku ka ngwaga wa molao o ka seke wa
bona motho a tsama a bapatsa dir iwa tsa gagwe.

Go hlonagela kwano re hwetsana kudu gore ditaba tsa go hlanogela kwano a ditswenye ka gobane mosogana a ka no losa mosadi ke moka ka morago mosadi a hlala mosogana ke gore hlanogela kwano e we ba kwanego ka yona.

46

Bjalo ka Nkala Magolela o ile a losa ngwana wa ga Moyene yo we leina la gagwe elego Kabele. Mosetsana yo o no molosa ele yo mogolo ba kwana gamogo le batswadi ba gagwe ba dumelana le mosogana.

Mosogana a tloga a ya makgoweng empa dikobo a moromela bjalo mohlankana yo mongwe a bolela lemosetsana mabapi le bogwera, mosetsana a dumela. A phela le mosetsana kaona mokgwa o we, mafelong mosogana a bolela mosetsana mabapi le gore a motsee, bjalo ka ge mosetsana a tseba mosogana a dumela.

Mabapi le ditaba tse, polelo ere ngwana wa mosetsana o kwa mmagwe se we, a motsago. Gape taba e ngwe le engwe mmagwe a fumetse o tla bona ge ore oo bolela le mothepa wa bona a go dumela.

Mosogana yo wa ka lefokeng o be a kwana le mmago mosetsana. Mosogana a ya a botsa batswadi ba gagwe gore ke kwane lengwana wa ga Moyene bare ke mang are ke Kab le, bare go yena a wa wa tseiwa, mohlankana are ga go kgathalege nna ke monyakile, batswadi ba gana.

47

Mohlankana a dula fase a gopola gore ge batswadi ba gagwe ba gana a ka dira bjang. A re go batswadi le reng le gana mowe ke lebotsago, fela le ge le gana le tsebe gore nna ke phitile ke re motahidi sephitile se re leho a se selo ke letete. Atloga a ya a bolela le mosetsana bjalo mosetsana are nna ke nna wa gago ge o bona gore go ka seke gwa direga wena o ka kwa batswadi ba gago.

Mohlankana are go mosetsana go lukile a retloge are ke a gokwa bjalo ko tsena lapeng la mang ka gobane batswadi ba gago ba gana. Mosogana are molato a o yo ke batswadi ba ka ba tlabo ba nkwa se we ke sebolelago. A tloga le mosetsana kalefokeng a ya a fihla nae, gae ga gabo.

48

Papago mosogana are, boetsa ngwana wa batho ba gagabo, mosogana are go kaone genka ke lena batswadi baka goena le gor ke hlake.

Mmago mosogana a kwa lesoko la morwa wa gagwe, are go monna molesetse ngwana a lela naka ya mokhura re a sehlara mofa. Monna a fella ke maatla a go kgalemela morwae. Ka moswana ba nyakela sebaka ba se romela ga Moyene, ba ga Moyena ba seke ba kwisisa mantsu a ga Raganya papago ngwana yo we elego Thonthosa a tloga a befetswe a libile motseng wa ga Raganya a fihla a tsee moredi wa gagwe.

Papago mosogana are, bjalo wa dibona keile ka bolela gore ge motho a nyaka mosadi go kaone gore o kwane le yo a sa tseiwang, bjalo yola o beeletsitswe, ba ka se ke ba dumela. Mosogana a ka a ba fetola o ile a fo homola.

49 Ka tsatsi le lengwe a tloga a laja monyana a fihla a bolela nae, ba tloga batswadi ba monyana ba bona ba sa bone moredi wa bona, ba tseba ga botse gore o tlogile le mosogana mmago ngwanenyana ge a bona gore papago ngwana o latela moredi wagagwe, are go monna o ya kae, molesetse a na taba o sumisa dilo tsa gagwe, se we o ka senyakago ke dikgomo monna a thoma go lemoga gore ditaba didirile ke mmago mosetsana a gona a dula fase.

Motho a romelwa ga Raganya bare sepelang lobotsa бага Raganya gore monna a nkgago a nkgale sagawe. Rena reile ra ja masebjana ya ga Magolela dikgomo ditle re tle re fe Magolela a tsame a lla. Tshukudi e hlabile ka gohle o tla ya a bona ngwana wa motho a beeletsa.

Ba ga Raganya ba leboga mantsu a we ba ntsha dikgomo ba nyala mothepa ke moka ba fa Magolela dilo tsa gagwe. Mo we re hwetsana gore go hlanogela kwano ke selo se senyena. Mosetsana yo Magolela o no molosa ele yo mogolo lehono ke taba e e makatsago ge a hlanoga.

450

Batho ka babedi ba lwe ba pyana dintwa wa bona ba fapana ke gore gona le nta ka gare, ke marema e gogela. Bjalo ka Semaname Moyene le Supulugane morei batho bana ke banna, e be/kwana bjalo ka monna le mosadi. Le masemo a bona ba tagane.

Dingaka le tsona dipapantsha batho batho ba kwano ya bona ebe eka ba etelana basading. Yola a tloga a eya ga yola mosadi yola ke moka ge a bona yola o wa tswa a ya go yola mosadi. Bjalo ngwana wa Supulugane a hwa. Monna a tsama a swa

gor. ekaba ngwana wa gawe o ile keng.

Ditaola tsa bolela gore tsewe e se dinyane lehu le tla hlaga godimu ga gago, mowe e be ba sanyaka go bona gore ke wena monna, bjalo lehono ba go bone gore ke wena mosadi. Gwa hloka gohlaboga wena o tiise mosadi wa gago.

51 Motho yo we a godirago ka mokgwa o kemotho wa go bina nku, mosadi wa gagwe o bina tlou, fela e ka lebile le a gofelana. Le mo ditseleng o tsama a gorela o nyaka go go bo laya ka baka la modiro wa lena. Ngwana wa gago o bolaille ke bona ba bina nku.

Ge monna a fihla gae, ke moka yola monkana wa gagwe o aya gore ko mona ge a fihla a hwetsana ele gore monna a mo lebelle ga botse. A fihla are tama kgosi monna dumela ka pelong Yola monkana wa gagwe are, dinkae, monna are are bone selo. Ke mona a napa a mo hlomolela.

Monna a bona ga botse gore monna a mothabele ke moka a tloga. Motho a bolela ditaba ka gokwa bjalwa, erile mohlang gona le bjalwa bja letsema tshimong ya Morei monkana wa gawe o ile ke aya a bona monna a sa molebelle. Ka morago monna are go monkana wa gagwe monna tloga tshemong yaka. Mahlo a ka ahaba ke madi monna a tloga.

Bjalo ka ge a sa moromela sebaka monna a makala empa a seke a re selo.

52 Go tloga mowe kwano ya bona ya fela. Yo mongwe le yo mongwe a etele yo mongwe ke mpya le phiri.

Ke ditsela tse dintse tse we batho ba hlanogelago kwano Banna ba bangwe seba ba we bagoba ba kwano gagolo. Ke Maforwane Tselane le Matlala Mongale batho bana ke batsumi ba bagolo bjalo batho bana a se leloko ka letsee empa ge Matlala a na le bjalw a nyake go nwa le gata kantle le Maforwane le ge ba leloko la gabo ba kgobakane monna no dikuluga gore a fihle o tla bona a ntsha legata. Maforwane le yena o dira bjalo.

Ka morago Matlala a kwana lemosadi wa Maforwane mosadi a dumela ke moka Matlala a ya malaong a mosadi.

Maforwane a ba swara a lifisa Mongale kgomo tse pedi le pudi. Go tloga fawe kwano ya bona ya fela, mongwe le mongwe

a sa etele yo mongwe. Ge motho ele monkana wa gago e seke wa ya mosading wa gagwe, mowe gona le tla kwana go fihlela lehung.

53

53 Go loma motho a ka bolela motho ba kwana bjalo ka morago are, ke tlile phetha dipolelo tsewe ba go bolela ke moka wa kwa a gobotsa tsa hlaa letheko. Ke goere o ile gobalela nae a ya a botsa yo mongwe, bjalo yola a motsago a thoma gogo tshetshekgolla.

Ke ditaba tsa goloma tsewe bjalo ka Kgolane Saai o kile a kwana le Morebudi mabapi le gor ka kgomo bjalo ba kwana gore kgomo e swanetse go rekiwa ka diponto tse tharo. Kgolane a ntsha ponto tse pedi are ponto ya boraro ke tla sala ke go nyakela, a wa ba kwana mo we tabeng e we.

Mabjale Mabakane a fihla ga mosadi are ke nyaka kgomo ya go rekisa, mosadi are kgomo a e gona, kgomo e ya goba e le gona go rekile monna wa ga Saai o phile ponto tse pedi go setse ponto ka etee. Mokgalabje yo we are a ke kgomo e kakang ya go rekiwa ka ponto tse tharo, a mosupa, monna are go kaone mola o be oile ke ponto tse nne le lesome, kgomo e ke e kgolo.

54

Mosadi are ke baka la mosadi nna a ke ditsebe, fela bokalatsane a bja loka mola ke ditsebe ke be le moeletsi gona nkabe ke rekisitse ponto tse nne le some. Monna are go yen a le gana bjalo go sa lukile go thusang go godisa lapa la mongwe bakeng sa gore o bone gore lapa la gago la seke la fokola a na le tsagago.

Mosadi a gana fela monna a ntsha diponto tse hlaano are ke go botsa nnete, tsea diponto tse o tla tsea ponto tse pedi wa fa Saai, wa sala le diponto tse tharo, mowe ga gona phoso phoso ke ge o ka seke wa mofa tshelete ya gagwe. Mosadi a dugela. amogela tshelete ke moka a topa diponto tse pedi a ya fa Saai.

Saai a thoma go makala are go mosadi a molato keng, mosadi a re ke butsitse ba bo leloko la monna waka bjalo ba itse ke buise tshelete ge ele go rekisa baitse ba tlatla ba bolela le nna gore ke rekisa ka baka lang, le gona tshelote e we ra goba rekwane ka yona bare ke enyana, ba nyaka gore kgomo e rekiwe ka diponto tse hlaano.

55

Monna are awa go lukile tshelete ewe ke e ntsi nka seke ka e bona. Kwano ya bona ya hlanogelana ka goloma ke motho yowe.

Ge motho a ile a kwana lemotho ka morago a gohlanogela o swanetse go go fa selo sa gago. Ge ele mabapi le go nyalana ga dikgarebe, bjalo ka morago a go hlanogela batswadi ba mothepa ba swanetse go go fa mesebjanaya gago.

Monna tabe e o swanetse go gapa le mmammalane. Ge dikgomo tse wa go nyala ka tsona tse dingwe diile tsa hwa ba swanetse go mofa kgomo e ngwe le engwe. Le ge kgomo tsewe ba go fago disalekane le dikgomo tse we wa go fa wa nyala ka tsona a gona taba kgomo a e gallwe o swanetse go diamogela goba diotile. Sa molato a se galwe.

Ditaba tse disa salwego morago ke ditaba tsa monna wa go segela mohlologadi tsona, disalwe morago. Ka baka la gore o fo mofa dilo ka baka la kwano ya lena le ba babedi, mowe go senago le bohlatsa.

56

Motlabo ke phoka letsatsi le rego hlaba ya dloga. Ditaba tsamohuta o we dikile tsa sita monna wa ga Mongale bare ke Matsokotsa. Mokgalabje yo we o ile a segela ngwana Mabakane o be a tsere ke ba ga Mohale. Bjalo monna wa Mafase a hwa mosadi a sala ele mohlologadi.

Mokgalabje yo wa ga Mongale a fihla a bolela le mosadi ba kwana, ba dula ka babedi. Mohlologadi ona le mabobo, tatsai le lengwe le lengwe monna a e nwa phufutsa moya wa bosoboro a se nao.

O ile a dula nae, mengwaga ngwaga a mologela maseka a morekela dikobo tsa bosego le diroto le maselo a ba a mologela le sesego sa mabele. Mokgalabje yo we o be a tia, a tia mosadi mabago a tlala ngwako. Ba gabo leloko la bo mosadi gamogo le ba leloko la bo monna bare, go Moganel ge o bona gore mosadi o go tenne go kaone gore o motlogele. Mosadi le yena are a ke sa morata ka gobane a kaba a mpolaya. Ge dintho difodile ke moka ba boelana ba nohomola. Ka tsatsi le lengwe a goma a motia, ge a motia a le bjalo, mosadi e forana le monna yo mongwe, monna nkabe a gopole gore mosadi o nyaka go mohlhogela a tsee dilo tsa gagwe a isa ga mosadi wa gagwe.

57

Mosadi a botsa ba boleloko la monna wa gagwe gore monna yo lehono ke bolela nnete monna yo a kaba a mpolaya a tlogele.

Ke moka bare go monna wakwa gor mosadi ore nkgomele. Monna are ke a dikwa fela e kabe a noba molato fela. Ba^{bo}/t^{sa} mosadi ditaba, mosadi are, a ke nyake go ja selo sa gagwe, kere a tlogele. Bare wa dikwa monna, monna are go lukile fela mosadi yo ona le dilo tsaka, bare keng, a dibala ka maina a tsona tsena dingodilwego ka godimu.

Bare go yena go gona selo se o tsea go mo, selo se o ka tseago ke selepe le berumu, le burukgwe le dihlare tsa gago ge ele wena ngaka. Dilo tsewe ka moka o dibalago dilifile dijo tsa mosadi ka gobane o be a go apeela.

Monna a kwa, are ke lekwile e fela maatla a monna ke thakau, a fele dilo dinobenala ge motho a phela.

Dikadimo. Ge motho a ile a dima selo sa motho e swanetse go se boetsa ka morago ga mo a sebone.

Kadimo ya mabele, ge motho a ile a dima mabele ga ngwanabo goba ga motho fela, o swanetse go a boetsa ka lebaka le a le bongago. Ge adimile ka seroto ele lehea, o swanetse go tshela lonalehea ka seroto sa golekana le sana sela ago adima kas ona. Ge a be a sa tlatsa le yena a ka seke a tlatsa, o tshela a golekana le a naala a go motshella ona. Le lotsa le bjalo nka nore kadimo e negwe le engwe ya mabele e bjalo.

Kadimo ya mela le yona e bjalo ka mabele, fela ge motho a ile a dima mong wa mela a sitse, moadimi le yena o swanetse go sila a yo fa mong wa mela a sitswe. Mona wa mela o e nne mela o nyaka go dira bjalwa goba mapoto, ka gorialo moadimi o swanetse go phakisa go boetsa mela ga mong wa ona.

Ge o be a tletse hlaana le yena moadimi o swanetse go tlatsa hlaana.

Buupi Buupi le bjona ba adima ge motho a saka a loisa pitsaya gagwe ke moka o ya ga yo anago le buupi ore ntoisetse pitsa yaka, ke moka o tla mtsisa gore o nyaka ge ko goloisetsa kang, yola o tla bolela gore ka sekgero ke moka a motshetsa.

Mohlang a dira buupi bja gogwe ka sekgero sela a go mofa ka sona.

Ge o ile wa dima buupi goba dithoro go yo mongwe, bjalo wa re go bona tsagago tsa gobaba. Ba no gohomolela, fela ka

ba gopola.

60

Matheko ka moka ba tla tsama ba kometsa bare mokete ena
ge a ka moadima selo sa gago a buise.

^{ka}
Bjalo mosadi yo Maune ke ngwana Mabakane o tsere ke b^uga
Masumu mosadi yo a dima selo ga yo mongwe a nyake go mofa. Ka
gorialo mowe le ge ngwana wa gagwe a sitega afe o adima ma-
bele go yo mongwe ba no motsa gore a gona. Ke moka a thome
gore banhlolla. Kganthe o lebetse gore ba molemugile gore o
adimela ruri a buisi.

Kadimo ya Mahura a gotlola. Le ona ge motho a ile a go
adima mahura ka sedibelo le wena mohlang o wa bona o swanetse
go a boetsa ka sona sedibelo.

Kadimo ya Mabioko le diketane. Dilo tsena ge motho a ile
a diadima wa soma ka tsona, mohlang o diboetsa ga beng ba tsona
o swanetse go dira bjälwa bja go moleboga dilo tsewe.

61

Pitsa ya Bjälwa Ka dimo ya pitsa ya bjälwa mohlang o we
bjälwa bonwewago ka lona, o swanetse go tshella mong wa pitsa
bjälwa ka mo a ka kgonago, goba o mofa ka serafelo go lukile.

Selepe ge m tho a ile adima selepe o noya a sesumisa ge
a feditse modiro wa gagwe o no se boetsa ga mong wa sona gago-
na taba. Mpa ge ele motho wa pelo a ka no botsa mosadi gore
dira mapoto ke bitse mogwera waka ke tle kehlwe nae. Ke
moka ge mosadi a dirile bjälwa o bitsa mong wa selepe gore
otle ka mono ka tsatsi le gore le mosadi wa geno ke nyaka
go hlwa nago. Ke moka ba yohlwa ba enwa mapoto ka babebedi
a motsa polelo ya gore o ile wa nthusa.

Kadimo ya lerumu wa bona moana adima lerumu o ya go hlaba
kgomo go ba go tsoma. Mabapi le go hlaba kgomo o no motsa gore
ko hlaba kgomo ke moka le yena a mosala morago o ya go
kobela. Ga gona se a ka mofago kantle le sekobela.

62

Mabapi le go tsoma, mowe motsumi o swanetse gore go
boya ke moka a boetsa lerumu ga mong wa lona a swere nama ke
moka a fihla a mofa lerumu le nama aba a bolela gore re dumetse
Ke baka la gor e be lesaya go bolaya mpya e be leile go bolaya
diphoofolo.

Kadimo ya bjälwa motho o ya a tlela ke moeng, bjalo yaba
ke moeng yo mogolo a kwa gore ga mokete gona le bjälwa ke moka
a tloga a ya akgopella moeng wa gagwe,

ke moka ba motshella pitseng. Mohlang a dira bja gagwe leyena o swanetse go tshella go pitsa ela.

Kadimo ya dikgogo ge motho a ile adima kgogo goba ke a mokokopope goba ye tshadi moHa a buisa ke gore mowe ke mmamokokonope o adimitse go kopa dikgogo tsa gagwe, o swanetse gore mohlang owe a o buisago o obuisa ka ditswiana tse pedi mmamokokonope le a tshadi.

Mo o adimela go bolaya gona o swanetse go buisa fela muhuta wa kgogo ela w go adima goba ke mokokonope boya ele mamokokonope fela le ge o ka mofa tshadi a ka seke a belaela.

63

Mowe gonago lepelaelo ke ge o ka adima kgogo ya tshadi eya go bolaela ba ene ba gago bjalo wa buisa ya mamokokonope Mowe o swanetse go belaela ka gore kgogo ya ka e be ele tshadi lehono orang o mpha mamokokonope mgantse kgogo yaka e be e tla beela ka hwetsana dikgogo ka yona.

Kadimo ya dimpya Ge motho a dima mpya ke gore o ya go tsoma. Polelo ya batsumi ere mpya a e swaele, go swaela motho. Ge ba kare baile go tsoma mpya ya moadima ya ba maokole, batsumi a ba e fe selo, fela wena o ilego wa e adima o swanetse go dira morogo wa yona, ka baka la gore mong wa mpya a ka ya a belaela. Le ge o ka mohlalosetsa gore mpya ya gago e be e sa diri selo, a ka seke a kgolwa ka gobane motho ge a be a soma ge a saphela a ba moanenge gore wa hwago o tlakwa bare mokete o be a soma.

64

Mpya a e swaele go swaela motho, ka baka la gore o tla kitima ka lebelo o sia ba bang we a fihla a tsena pele phoofolong. Ge a ka kitima a ya a fihla pele ya ba dimpya ke tse dintsi tsa batho ke moka phoofolo ke ya motho yola wa go tsena pele. Ke maloma natso ka gobane mpya e e tswerego a e tsibi le ge o tseba ga botse gore mpya ya gago e sia dimpya ka gobane a wa e bona gore go swere yona o ka seke wa kgona go bolela.

Kadimo ya dipoo tsa dikolobe. Kolobe ba e adimela poo ka gobane ge e ka feta ke labaka la g yona la go fikiwa ke moka e ka se sa hlatsa. Ka gorialo/we ^{mo} mong wa kolobe/^{ya}tshadi o swanetse go tsama a dima kolobe ya poo, gore e tle e namele ya tshadi.

Ge e nametse ke moka moadimi o boctse poo ga mong wa yon yona ka gabane ke dilo tsa goja moroko a kase dikgona go difepa.

65

Molao mabapi le kolobe ela ya poo ke gore mong wa yona a swanela go e fagola pele ga gore kolobe ela e hlatse, ka gobane ge a ka e fagola, kolobe e swanetse go metsa. Ge a nyaka go e fagola o swanetse gore a e lesetse ela ya tshadi e hlatse pele, a kgone a fagola.

Go hlatsa ge kolobe a tlatsitse ba swanetse go tsibisa mong wa poo gore kolobe ela e hlatsitse bjalo mong wa poo a tle a kgethe kolubjana e a e nyakago. Go bjalo ka baka la gore a e adima, ge a saka a e adima tsa gahlana mong wa poo a hwetsane selo, ka gobane a ya adimiwa.

Kadimo ya madisi ge motho a na le leruo a sena modisi o swanetse go adima motho gore a tle a molebelele diruiwa tsa gagwe. Ge le dikgomo madisi a gagwe ke kgomo ge ele dipudi ke pudi goba dinku ke nku. Bjalo dilo tsa madidi a gagwe e swanetse gore ebe selo sa tshadi gore yo motswalla.

66

Maselo Malesa o kile adina modisi ga Magomane ka gobane modisi o fiwa kgomo ge a ile a tshadisa dikgomo ga bedi, ge a tswadisa la boraro ba swanetse go mofa kgomo le ge a sa disa gore e be e motswalla.

Modisi yo ile a tswadisa dikgomo ga bedi, ge ba sa gopola gore ba tla mofa kgomo a bolaya nanane e ngwe ka letlapa e be ele sethole. Bjalo ba ga Malesa ba bega ba ga Magomane gore ngwana wa lena o bolaile kgomo. Ba ga Magomane ba gopola gore o kwa ba setse ba rebe ga ke gore ke molato. Batswadi ba ngwana bare go lukile re swanetse go tsea kgomo ree go ja ka gabane modisi ke noga, o ile ke phosa letlapa o bolaile kgomo ke moka ke ona madisi a gagwe. Baile ba kwana mo we tabe e we, molato wa fela ba ga Magomane ba rwala kgomo ba ya ba ja.

67

Mokgalabje yo we wa ga Malesa a hwa gamogo le Magomane. Barwa ba bona le bona, ba ba bagola ba tsea basadi. Taba ya go makatsa bore ko wa le bona ele bakg labje kowa hlogotse disetse dipalegile mokgoba ke gore tse dipudu, ke moka ba sala ba tsosa ditaba tse diilego tsa dira ke bopapa bona. Go kwagala gore ba ile ba fapana mobjalweng, modisi le yena a saphela.

Mabeta Magomane le Fane Malesa ba re go fapana mo bjwalweng ke moka Magomane a tsea ditaba tsa ya kgorong. Afihla a bolela gore, moratho wakao ile a reta ke бага Malesa gore a dise dikgomo, bjalo ra dumelana nabo, le-hono are are o thiba a

kgomo a pyatla kgomo ka lefsika ya hwa, bjalo ba ga Malesa ba re re je kgomo ka gorialo ke gore ba re file molato. Bjalo kere a bantshe madisi a ngwana wesu ka tla ba lefela molato ba gana.

Kgoro le yona e nyaka go ja, yare go Magomane sepela gae e tlare ka tsatsi la gore o boe, re sa tlo roma motho gore a yo bitse Malesa, ba roma motho ka tsatsi la gore wa nyakega kgorong ka molato wa Magomane wa modisi.

Letsatsi la fihla la gore batle kgorong ka moka ga bona ba fihla ba fihla le dihlatse tsa bona. Banna ba lekgotlale bona ba kgobakana.

68 Kgosi ya botsa Mokgomana wa kgoro gore a tsentshe ditaba Masumu a ema are thobela lekgotla re lekgopela ditsbe le melomo ya go lamola batho seba ba fapane. Bjalo are go Magomane motho yola o monyakago so, Malesa a o bitse ke rena o bitse ke Magomane ge lehlakane le ka no thoma.

Magomane a ema are thobela dikgosi. Ke nnete mokgalabje yo wa ga Malesa o bitse ke nna, ka baka la gore papagwe o ile a fihla/a^g papa, a dima modisi gore a yo modisetsa dikgomo tsa gagwe Modisi o ile a disa lebaka le letelele, mowe a ilego a tswadisa dikgomo tsa Malesa/^{ga}bedi.

Ka lonale baka le we modisi are ke thiba kgomo a e bolaya ka lefsika, bjalo ba ga Malesa ba re bea molato, ta ya ra tsea dinama tsa kgomo e we ra ja. Lehono re nyaka kgomo ya madisi ge ele molato wa go bolaya kgomo re a o tseba re tla mofa yona, wa gana, o re ra nna. Ke moka ke feditse dikgosi.

69 Malesa a ema are thobela lekgotla, Magomane a bolele maaka o bolelathereso, fela mowe nna ke fapanago le Magomane ke mona ga kgomo ya go bolaya ke modisi. Ke re go yena modisi yena ka nosi ya gagwe kgomo o bolatile, molato wa madisi a o sale gona. Ke moka ke ema fawe lekgotla.

Dihlatse.

Morwale ngwana Mongale yo we a tserego ke Malesa a thoma go bolela, a re o ema ka maoto bare go yena a dule fase,, a no bolela. Are ba bina tlou, ditaba tsa batho ba rena dia re sita, ka gobane beng bakgalabje ba ile ba bolela ditaba tsa fela lehono ba bamakatsa ge ba sala ba tsosa taba e.

Bona beng ba ile ba bolela gore kgomo e wa modisi a e bolaileng ke moka ke ya madisi a gagwe, ke ge ba ga Magomane ba etla ba rwala kgomo ba yo ja, ke moka ke feditse.

70 Mapakala ngwana Sebase yo we a tserego ke baga Magomane a thoma go hlatsa mowe a go tsebago. A re ba bina tlou, ga gona taba e nka e bolelago, mo we go boletsego ngwana Mongale le nna ke tseba gona, mogongwe gona a ke go tsebe. Ke moka ke feditse. Ka moka dihlatse di ma mantsung a Marwale.

Masumu are go lekgotla ditaba ke saw tsewe. Sebatane Masate are nna a ke b na taba e re ka e bolelago. Ka gobanega gona le mo ba ga netsanago. Magonane o gana go lefa kgomo ya bolaya ke modisi bjalo Malesa o gana go ntsha kgomo e ngwe ya madisi. Le gona beng ba ditaba tse ba hwile le bona ba kwane gore kgomo ela ya go bolaya ke modisi e napile e lifile madisi, lehono re ka bolelang, mowe ba hu ba we mo ba boletsego go lokile, thobela lekgotla ge a rialo a dula fase.

71 Masumu a ema a bolela go tlatsa mantsu a Masete are go monna wa ga Magomane ditaba tsa gago a dukwale ka gobane wena nkabe o fo dula gore Malesa a tlise ditaba kgorong, lehono nkabe re re Malese modisi ke noga, orang wa re kowa motho a go diseditse dikgomo tsa gago lehon wa mofa selo sa go hwa waba o mokitimisa le kgoro. Taba ya bobedi bopapa lena ba feditse ditaba, a o gopola gore bona e be ele ditlaela, e be bahlalifile ba bone gore ge re kare, re a lifisana ga go thuse selo, bona ga lehono re tlare Malesa lefa a ntsha kgomo ke moka wa tsea kgomo ela wa goma wa fa Malesa thobela lekgotla.

Banna ba lekgotla bare ga gona molato mo, re bona gore Magomane o bigile maaka. Ba isa dit ba ga kgosi kgosi yare a Magomane go sane le mo o ka bolelago, Magonane are a wa thobela. Kgosi yare go yena o bi ile maaka o swanetse go ntsha pudi tse pedi o tswalle kgoro. Magomane a ntsha pudi tse pedi a tswalla kgoro molato wa fela.

M Kadimo ya moledi wa ngwana monna bana bana le mehuta e medi, ke ngwana wa mohlankana le wa mosetsana. Mohlankana bjalo motho o ba le ngwana wa mohlankana bjalo a sebe le moledi. Mmago ngwana a ka seke a kgona go sma mesomo ya basadi ngwana a le ka mokolong, bokaone ke goretla moledi.

72

Mmago ngwana o tla botsa monna wa gagwe gore ke nyaka go reta moledi wa ngwana monna are go lokile, bjalo ke moka mosadi a yo reta moledi.

Moledi yo o swanetse go lela ngwana go fihlela a gola, a kitima. Bjalo mowe batswadi ba ngwana ba swanetse go dira bjalo bja go boetsa moledi gagabo. Ka or o ba ntsha pudi ya go lebo-ga moledi. Matsatsi a a sekgowa ngwana yo we a goba a lediwa o swanetse go ya mokgoweng, ke moka a leboege moledi wa gagwe ka lesome goba go morekela kobo a mofe molato o fedile. Ngwana wa mosetsana le ye na mohlant a nyadiwa ba ntsha pudi ba fa moledi

Moledi ge a ile a lela ngwana a ba a gola yaba lesogana goba mothepe, modimo wa m. kgaoganya le rana, ke moka moledi a sa bona selo, ka baka la gore motho yola a goba a tla mofa selo o hwile.

73

Ge adima motho wa go apeela mudi. Koma ya banna e we elego bodikana ke koma e e tseago lebaka ba lelefokeng. Bjalo ka gorialo mowe molutsi o swanetse go reta moapedi. Ge a ile a moapeela go fihlela a loga, yena sealogane se we mohlant ~~le~~ seago makgoweng o swanetse go ekela moapeedi wa gagwe kobo mohlomong a mofe nku, ke moka molato o fedile. Basadi bona a bana koma, kona ya bona e bolla ka gae, bona beng bale ba e kapeela ka nosi.

74

Kadimo ya dikgomo motho e adima kgomo ga ngwanabo ka baka la molato wa gagwe ele gore/e o tla goma a ibuisa. Bjalo ka Kokobetsa Tselane o ile a dima kgomo ga Malebogo Mathaba kgomo e we a goadima e be ele p holo a bona lapa la gagwe le sitega. O ile a mofa kgomo. Ba no fana dilo tse go sena dihlatse. E noba Mathaba le mosadi wa gagwe, Tselane a noba nosi, bjalo batho ba tseba ka baka la go bona le go kwa go Tselane a rekisa kgomo eupya ba tseba ga botse gore ana kgomo. Ge ba mutsisa a bolela gore ke tso adima kgomo ga Mathaba kgomo ewe e ile ya reka ke Khasane Moyene ka baka la melao ya makgowa a seke a kgona go e gapa ka bakala gore e be ba boletse gore dikgomo disatswaletse ka baka la malwetsi a tsona.

Makgowa ka lebaka le lengwe ba thusa. Mokgabje wa ga Mathaba a hwa, ka morago ga selo, ba leloko la mohu, ba butsisa melato ya mohu, le batho ba ba ilego ba adima dilo tsa gagwe, mosadi a ba botsa.

Ba tsma ba rera melato ya mohu, batho ba we bailego ba k lota dilo tsa mohu ba dumela melato ya bona, Kokobetsa ka lebaka le we o be ana le tshelete a gopotse gore o tla famong wa tshelete kgomo ya boela ga mong wa yona.

75

Ge ba fihla go yena a gana are nna a ke tsebe ke na le molato le Mathaba ke na le molato le monna wa ga Moyene. Ba ga Mathaba bare go lukile o wa kwala, ka gobane e se sakeng la rena, o tsebe rena e be re sa nyaka go tshinya bogwera bjalena le motho yo a retlogetsego yo. Fela o botse monna wa ga Moyene a se satla ga rena.

Ka morago Moyene a kwa ditaba tse a ya lesakeng la Mathaba go hlotla madiba, ka gobane monna wa ga Moyene o ile a fisa Mathaba are ba o ntswaretse yona, etlare ge makgowa ba lokolla dikgomo ka tla ka e lokolla ba kwana.

Ge a fihlile motseng wa Mathaba a bolela, gore ke tlilo bona kgomo ela yaka. Baga Mathaba/re a o sana kgomo mo ka buka la gore monna yola a gorekisetsa o hlanogile. Wena go kaone gore o e go yena a gofe tshelete ya gago.

76

Seja dipudi(Khasane) a kwata kudu ka baka la gore kgomo bjale ke ekgolo, a tl ga a leba motseng wa Tselane a fihla a dumedisa le yena mong wa motse ka molao. Ka morago are, ke tlile mo, mabapi le kgomo ela wa go nthekisetsa, ke ile go e bona бага Mathaba bare a kena kgomo. Kokobetsa are ke nnete, le nna ebe ke sa bolela ka wena ga na bjalo, kere a ke tsebe gor motho tla oira bjang ka molato wa gago, ka baka la gore бага Mathaba e be ba le mo, maloba bare gonna, kgomo ela re hlanugile nayo. Ka thoma go maakala, ge ke ba botsa gore ka kolotana le mohu, bare re nyake go ahlodiswa ka selo sa rena. Ka gorialo mo we ke gopola gore kgomo nka se ka ebona ke be ke re go bjang ge nkagofa tshetele. Moyene are ke go kwa, pele ga gore o mphe tshetele re swanetse go ya ga Mathaba ka babedi, ko kwa ka tsaka ditsebe ge ba gana ke kgone ke bolela le wena mabapi a go buisa tshetelele yaka.

Tselane are go Moyene a ge motho a kile a go adima selo lakwana bjalo, motho yola la go kwana nae, a hwa ka morago ba hlanoga, o ka hlwa o ba setse morago. Mohlomong ge la ebe ele yena mohu, gona e be ke tla kgona goboledisana nae.

Ba we a ba tsebe gore reile ra kwana ka goreng.

77

Monna wa ga Moyene are ke a go kwa bjalo wa tseba gore ke sebaka se sekae, ge o nthekiseditse kgomo ena lehona wena o hlanugileng nayo, ka gobane nka seke kare ke бага Mathaba ka baka la gore nkesu ka kwa polelo tsa ga Mathaba ke ile arie o agile legora. A mafetola ka gore ke dilemo tse tharo lehono tshetele e we ka goreka kgomo ke bokae, are ke diponto tse tharo dinago le lesome.

Nna Moyene ke kwa bohloko ka gobane kgomo yaka e e kgolo e gotse ele kgomo yaka, lehono ke nyaka diponto tse nne le lesome, ke tsewe ke tlo gogofa tsona. Moyene a mafetola ka gore mphe re sale re bolale tsewe orego a o ditsebe a mofa kemoka arena a nka see ka ja, a ke nyaka tshetele ke nyaka kgomo.

78

Moyene a isa ditaba kgorong are ke maketsa ke бага Tselang nna ke rekile kgomo go bona ba etswa ba bapatsa kgomo o be a e kolotile ga Mathaba, nna ka goma kare Mathaba a ntswarele yona, ra kwana mowe godimu ga taba e we, lehono monna o hlanogile le kgomo ore бага Mathaba ba hlanogilego nayo, kare go Mathaba ba hlanogilego nayo, kare go yena erie kokwa ka tsaka ditsebe a gana.

Kgoro ya mogela ditaba tsa Moyene ba roma pampanyana go tšibisa kokobetsa gore ka letsatsi la gore wa nyakega ka kgorong, mabapi le ditaba tsa Khasane Moyene. Khasane are go tloga kgorong a leba motseng wa ga Mathaba a fihla a ba botsa gore ditaba ba tsela tsa kgomo di ka kgorong kere nhlatshetsa bare go lukile.

Letsatsi la fihla la go ahlola ditaba tsa kgomo, bona ba fapani ba kgobakana hlatse ya ditaba tse ke Mohlologadi wa mohu. Ke moka lekgotla la bulwa ba fapane ba ba ka tlase gamogo le hlatse ya bona.

79

Ditaba tsena ditsene kgorong ya Masumu ke moka Masumu are go Mongale tsentsha ditaba banneng, Mongale are go ba fapani le kopane bare, ee. Are go lekgotla batho e ba ba fapane, ka gorialo mowe lekgopelwa ditsebe le melomo ya go lamola batho bare Morena. Are go Moyene motho yola, so, Tselane a o nyake ke rena o nyaka ke Moyene bjalo Moyene o ka refa tsona.

80. Moyene Thobela ba bina tlou, ke tlile go bega ditaba mo kgorong ka baka la phapano yaka le Tselane. Erile ka selemo saisago leela, ka bona Tselane a tsena ka motseng wa ka, are go nna ke sitigelwa ke bana, b alo ke kolotile kgomo ga Mathaba bjalo ke tsama ke bapatsa yona kamutsisa gore ke bokae, are go nna ke e kgolo e lekane ponto tse tharo le lesome. Ka rego yena erile ko e bona. Ra tloga ra fihla motseng wa Mathaba ke moka a tshupa kgomo ana le Mathaba ra tloga ra dula ka lapeng ka mofa tshelete e we a e boletsego. Nna ke sokologa ka bolela le Mathaba

Mokgalabje yola wa ga Mathaba a re tlogela, lehono ka kwa bo pudi ya tsela bare ba ga Mathaba ba fihlile motseng wa Tselane go butsisisa nnete ge molato wa mohu a o tseba. O ile a ba ganela ke ge nne ke tloga ke eya motseng wa Mathaba go bona kgomo e we yaka, bjalo baga Mathaba bare gonna a o sana kgomo fa, ka baka la gore Tselane ore ga tsebe ana le molato le mohu.

81. Ka tloga ka fihla motseng wa Tselane ka bolela nae, ka mantso a kgomo a mpotsa gore o bone ba ga Mathaba ba fihla bafe o tsebe kgomo ela wa go kolotane le mohu, re buile nayo, ka motsa gore arie ko kwa ka nosi mantso a ga Mathaba a gana, ke ge a ntsha ponto tse tharo dinago lelesome a mpha, kare go yena a ntshe ponto e ngwe ebe tse nne le lesome, wa gana, ke ge ke motsa gore wa tseba kgomo ge ke rekile go fedile dilemo tse tharo, ka gorialo o seke wa makala ge ba gobitsa pele ke ge ke tla mo thobela.

Tselane a ema are thobela lekgotla la ba bina tlou. Moyene mo a bolelago mo ka moka go wa kwala, fela ke fapana nae ka gore ke mutsitse gore ba ga Mathaba ba hlanogile le kgomo. A ba hlanoga nayo ke nna ke honego j gore ga gothuse gore ke hlakole mohlolog-di ke ge ke bolela le Moyene gore ke be ke sa gopola go tla gae gagago, fela le ge o tlile go lukile, ke ge ke bolela nae ka gore ke swanetse go muisetsa tshelete re kwana ke mofa tshelete, molato o fela. Lehono ke a makala ge kibitsiwa fa.

Manku ke yena mohlologadi are nna monna wa ka o ile go hwa, ba mputsisa ba we banago le melato ya mohu, ka ba botsa. Ba tsama ba ba butsisisa bontsi ba ile ba dumela bjalo Tselane a gana bjalo bare ka gobane kgomo e sale ka sakeng o botse Moyne gore a sana kgomo. Tselane o tllile a kolota kgomo are o sitegelwa ke bana monna wa ka a mofa kgomo e we.

82

Ka tsatsi le lengwe a fihla le mokgalabje wa ga Moyene ke ge a e reka ka diponto tse tharo dinago le lesome. Mongale a ga fela banna ditaba, Makwale Saai, are banna ba lekgotla Tselane ona lephoso, ka baka la gore nka seke ka lela mosadi waka are kowa a godile lehono papago ngwana a hlanoga bakeng sa gore nkabe gohlanoge mosetsana, bjalo lehono, a ba a bolela gore a ke tsebe gore nkareng ka baka la gore ke sita ke ngwana. Nna ke bona e ka Moyene o wa reresa o swanetse go fiwa le bo mammalane thobela lekgotla.

Sebatana Masete are, e ke le mpotse gore kgomo e diatleng tsa mang, bare a diatleng tsa Moyene, bjalo lehono mola kgomo e hwe, mong wa lesaka o be a tla bega Moyene ka baka la gore o ile a e bea matsogong a mohu, bjalo banna ge nkaya le benkeleng, ka reka mogoma, kare go motho o mongwe kudu yena mong wa ngwako kare ntswele, ke tla feta ke tsea ke saya bokete le tsebe tshelete e kerekago ka yona ke kolotile, ge ke tsoboya mowe ka goba keile, monna wa lebenkele yola ka gore a mpele a gana nao ke swanetse go dira bjang, ge a rialo a dula fase. Go kwagala gore banna baile ba e kgopola lebakanyana leletellele.

83

Molaudi yo barego ke Maletso a ema are thobela lekgotla are putsiso e we Masete a e butsisago e a kwala ka gorialo mowe mosadi o boletse gore kgomo ke tsebe e kolotile ke Tselane, ya reka ke Moyene bjalo yena Moyene a e fisa Mathaba, ka gobane kgomo mola e hwe e be a tlo bega Khasane, lehono wena o ganetseng ge are o tllilo bona kgomo ya gagwe. Dithabang Mathaba are a ke tsebe gore e kaba ge Moyene a bega ditaba mo o bigile ka leina laka, nna a ka gana le kgomo ke ganne nayo ka baka la Tselane mola a ~~dala~~ dumele fela gore molato wa mohu wa o tsoba tse ka moka nkabe disegona.

84

Sebatana Masete a goma aema la bobedi ke kgolwa gore a le nkwisisi ka baka leve, ke tla leka go bolela gape fela

ke lakgorong le gagole bjalo a retswe motho re tawa taba. Ge le kgomo ya Moyene e hwe ba go ja ba ga Mathaba, Moy ne o be o swanetse go rera mang, are e be ke swanetse go ya ga Tselane gore mphe tshelete yaka o mphurile. Tselane o go supile kgomo lehono wena ka nosi o fisitse motho, a o sana le molato le Tselane, a wa bjalo lehono o sile ditaba ntshago, nkabe o be go ba ga Mathaba ba gofe kgomo ya gago, ka gobane wena a o tsebe gore kgomo ke ya ga Mathaba o tseba e le ya ga Tselane. Bona ba ga Mathaba e be ba tla sala ba rerana le Tselane ka mokgwa o baboletsego.

O ke o mpotse gore Tselane adima kgomo e, o ile are o tla lefa kang, are a se setse, go bjalo o bigile maaka Tselane a na molato le ge gohlanugile yena, tsewe ke ditaba tsa ga Mathaba. Lekgotla ka moka lare Masete wa kwala o be o swanetse go nyakela bo mammalane mola e be eka kgomo o ile go reka ga Tselane e bee dutsi sakeng la Tselane a hlanoga nayo e le sakeng la gagwe, bjalo ka^{go}/bane go hlanogile bala wa goba fisa, ba keng sa gore o boledisane nabo wa batlogela o bolela le Tselane, Tselane o dirile ga botse ge a gofile tshelete ya gago.

85

Ditaba ba disa ga morena, bjalo morena are botsang Moyene o bigile maaka o swanetse go tswalla kgoro ka pudi tse pedi. Moyene a ya bonyela mpya, a ntsha ponto a tswalla kgoro, molato wa fela o etla mowe.

Monna ge a ka reka kgomo lesakeng la motho o swanetse go e gapa a e fisa ngwanabo, monna wa ga Moyene o lobile bakeng sa tshelete ya gagwe o boetse ke ponto tse pedi dinago le lesome. Go^{ki}/tima kudu go phala ke go sepela gobotse.

Go fisa dikgomo motho o fisa dikgomo baka la go hloka lesaka kudu modisi. Sekolopata S kgobela o ile a reka kgomo ya tshadi a fisa papago Kokobetsa yo we leina la gagwe elego Maforwane Tselane, ka baka la gore o be a sena lapa, a phela ka go dula makgoweng, a bona gore le ge ekare gotswala ka ya ka e gapa ka reta modisi ga go mohole selo ka gobane ga gona motho yo a ka tlogo a moapeela tsa go ja. Bana ba mokgalbje yo we wa ga Tselane baile ba disa kgomo e we ena le tsa papagwe. Mona phisong ya dikgomo motho o botsa ba gabo. Kgomo ela e ile ya tswala manamane a maane, ditshadi dipedi le pholwana ka etee.

86

Sekgobela a fihla a ntsha kgomo ya madisi le wena e tlabane e go tswalla.

Tabane e ya go ntsha kgomo a ka a botsa gobo, le gona kgomo ya madisi ore go ntsha wa napa wa gapa dikgomo tsa gago. Kgomo ela ya madisi ya hwa e sesu ya ba le namane. Ka morago Sekgobela leyena a hwa dikgomo disale sakeng la Tselane.

Monna yo Sekolopata o be ana le ngwanabo bare ke Sephahulane, a ya ga Tselane are ke tlilo bona dikgomo tsa mogolo waka, a mosupa tsona ka moka ga tsona. Ke kgomo tse diphethago monwana ka o tee, ke moka a boela gae.

87 Mohu o hwile a siile taelo ya gore dikgomo tsewe dinego mola ga Tselane le swanetse go difa ba ga Malesa ka go bane mosadi wa ka o hwile ngwana Malesa ke nyaka mulantlo ka tsona.

Ge ele Tselane keile ka mofa kgomo ya madisi e dihwane.

Lebaka la fihla la gore ba tsee dikgomo ba dise ga Malesa, Sephahulane a ya ga Tselane a fihla are ke tlilo (gapa) fisulla dikgomo tsela tsa mogolo waka ke diisa ga Malesa ka gobane o boletse gore ke diise ntshe. Tselane are wa kwala le nna o ile are, ge moratho wa ka a ile a go botsa gore dia ga Malesa o mofe a diise fela a tle le Malesa le nna kere sepela o mitsa o tle nae.

Monna a goma a ya a bit a Mangase Malesa ke yena makgolo wa mohu, a bitsa le yo mongwe wa ga Sekgobela a ya nabo.

Tselane are lehono o dirile ga botse, fela dikgomo tsa lena ke tsena, nna ke nyaka kgomo ya ka ya madisi.

88 Sekgobela are, mohu o boletse gore kgomo ya madisi o go file, ebile ya hwa wena mong wa ja. Tselane are a yena o kile a bitsa mang wa bolenagore a tle a bone gekifiwa kgomo ya madisi le boledisa mohu le tabane e a sa le botsago. Ge le santsha kgomo ya madisi gonadikgomo le ka seke la digapa, ge arialo a batlogela a ya a dula lapeng lagagwe.

Monna yola wa ga Sekgobela ba tlilego nae, yo we leina la gagwe e be bare ke Mathetse are go Sephahulane le Mangase ntsha kgomo le mofe go bolela go a tswenya, ba mokwela, ba tia kgomo ya tshadi ba mo fa ke moka a ba lokolela dikgomo tsa bona.

Gona le kopelo e ngwe e ba e opelago ka mphathong ge koma e bolla, le gona ebile ke seema bare magama kgomo ya lefisa o gama a lebolla tsela, ka gobane o ka no bona mong wa diruiwa a

fihla a fisulla diruiwa tsa gagwe ka lona lebaka le we mogongwe go tswetse kgomo ya mafsi kudu.

89

Mofisi wa dikgomo a lebale go fela a e ya a lebella dikgomo tsa gagwe, ka gobane batho a ba swane ba bangwe oge o fisitse diruiwa tsa gago go bona, tsa gago a ditswale, dino folotsa le go hwisa. Ke gore ya gagwe ya g folosa o go tsibisa gore kgomo ya gago e folotsitse, bjalo ka ge e le folotsa o mofetola ka gore e fa bahlankana ba ja. Ge kgomo goba pudi goba nku ya gagwe e ka hwela ke namane ko wa ele e kgolo o gofa ya go hwa a go tsibisa gore tseba namane ya gago e hwile.

Ke moka o bit a basadi o ya nabo ge o fihla o tla hwe-tsana gore dikgomo o setse a dintshitse diile madisong kgole mo we ~~di~~ diswanetseng go goroga ka mabanyana. Wena o ka seke wa robala mo we ge o fetsa modiro wa go phakolanya ke moka o fa mong wa lesaka ya gagwe o a rwala wa gloga le ke mokgopa wa yona o lela ntshe, ka gobane bare sello sa kgomo re lla re eja.

90

Taba ya mohuta o, e kile ya dira ke Mokhuta Lewele le Sekgwatu Masete ke batho ba ba goba ba agile metse ya bona dithabeng, mowe barego ke tsokung, fela monna e be go dula Sekgwatu sepeka o be a dula lekgwareng la Sakeng la ~~di~~ badimu noka ba enwa Sedukwe.

Batho bana e be ele baruiri ga dipudi di udi tsa bona e ebe si phela ka go dula dithabeng ge pula ena dibe dirobala ka maribeng ke kgole le temo ya batho ka gorialo batho ba ba fisa dipudi tsa bona.

Bakgalabje ba bare ge ba duti ba le ba ba bedi ba fela ba bolela polelo ya gor mofisa wa nku le pudi lekgogo o fisa le mphaka. Bathoma go bolaya dipudi tsa batho bala ba ba fisitse-go, ke moka ba bahlabela mokgosi wa gore dipudi diile tsa hlagela ke nkwe, bjalo dipudi tse dingwe a di benale, mohloaong dibaka giliwile ke nkwe.

Beng ba dipudi e be ba kgolwa dipolelo tsa bona. Mekgopa e bare go bolaya ba e epela. Hlogo le dikgwatla tsa tsona ba ija bosego. Taba e e ilego ya lemosa batho ke gore tsa bona dipudi a di hwe, nkwe a e dibolae.

91

Batho ba thoma go lalla bana ba ba gagwe, ka bana ba bona bare le ba botse gore rena rea e psina kwa ga gesu re seba ka di

nama tsa kgomo tsa mafisa. Bahlankana ke moka ba bolella barwa ba bakgalabje ba we ka ona mokgwa ola ba lailwego ona. Badisi ba tseba maina a diruiwa kudu le tsa masaka a ba bangwe ba we bahlwang nabo phulong. Ba we e be ba sa tsisi go hlakana nabo, le gotlwaelana nabo e be ba sa tlwaelana nabo.

Banna ba ya ba ba agela moraka wa dikgomo ka godimu ga Sakeng la badimu le Tsokung. Ke moka bahlankana ba ba kgalabje ba we ba fela ba eya morakeng go kgopela mafisi. Ba fela ba ba fa. Ka tsatsi le lengwe ke moka bare rena mafisi a re tenne, a re tsebe gore nama batho ba ka e bona kae, ba bolela polelo e bana le badisi ba dipudi. Ba tswela pele gore bo papa rena ke ditlaela bona ba noruwa dikgomo fela, gela e be ba ruwile le dipudi bjalo e kabe ba fela ba re sebetse ka dipudi tsa mafisa.

92. Gobe gonale mohlankana wa ga Lewele yo we leina la gagwe elego Sekgwele le yo mongwe wa Masete bare ke Nkhwidi, ba are ge leka fela le re tshella mafisi rena re ka fela re lefa nama, rena nama ya dipudi e setse e re tenne. A o kwe lena ke lena batho re tla kwana habeng. Go lukile re tla fela re le tshella thatha ka moswana ba tla le nama ya pudu, ke moka le bona ba ba tshella thatha.

Ka morago ga mo batlwaelane nabo, ba gapa dipudi tsa bona ba hlwa nabo, ba ba butsisisa maina a dipudi ba ba botsa le bona ba ditseba. Ge batswadi ba bahlankana bala ba agilego moraka ba lalla bahlankana ba bona, ke moka bahlankana ba seka/baka la gore le bona ba ja nabo.

Ka baka la tlwaelano ya bona, ba ba batseba le dipudi tsa mafisa, gamogo le diputsanyana tsa tsona. Kganthe mo gare ga basemanyana go nale mohlankana yo we papagwe a fisitsego dipudi tsa gagwe ga Mokhuta Lewele. Ge ba bolela ditaba tsa o ba theletsitse a ba tseba dipudi tse we elego tsabo. Mohlankana yo we leina la gagwe ke Supulugane Morei.

93. Mokgalabje yola wa ga Lewele a kwa dihlaa tsa mabjalwa are ka mabanyana a bolaya pudu ke putsanyana ya pudu e e fisitsego ke papago Supulugane yo we leina la gagwe ele Sitemela goba Semukhisi. Mohlankana yo we wa ga Lewele autswa letsogo la pudu a ya nalo morakeng, a fihla a bafa, ba leboga bare ke nama ya efe pudu, are ke nama ya putsanyana ya Sekedi.

Mohlankana yo we Supulugane ka moragonyana a napa a bjelabjela
 a kitimela gae ka lebelo a fihla a botsa papagwe ditaba tse,
 papagwe a re ngwanaka goma ka lebelo o boele morakeng, o seke
 wa fihla wa tsena ka morakeng, o tsene ka letsing la kgaufsi le
 moraka o be o huma dinti tsa kgagamela gore ba seke ba golemoga
 gore o be o tlile gae, go tlare ge go fihlile banna wa kwa ba bitsa
 o a rabele o leka gona o kgone o ya o swere dinti.

94
 Papagwe a tloga a tsama a botsa beng ba badisi gore monna
 yo mongwe o fitile mo ore o hwetsane bahlankana kowa thabeng ba
 swere letsogo la pudi. Ba botsana ka moka bare masogana a rotoge
 a e morakeng ge le fihlile morakeng le seke la ba boledisa, selo.
 Fela le ba kgobakanye ba dule felo go tee, le rena re a tla.

Bakgalabje ba bangwe le ena Morei ba feta ka mosata,
 ba anegela kgosi ditaba tse, kgosi ya ntsha motho wa yona gore
 ba phakise ba e ga Lewele ba fihle ba lebella ge ba ka hwetsana
 nama ya pudi.

Banna ba wela tsela ya goya motseng wa ga Lewele, ba fihla
 ba dumedisana nae, mokgalabje wa batho ka moragonyana ga maphelo
 are, lereng banna ba sena leeto, a litlilo ntlema bare awa
 kgosi fela ra go tlema re ka go tlema ka baka la gore naga a e
 robale.

95
 Morei are go mokgalabje yo we waga Lewele ke tlile mo ka
 putsiso, ka gobane keile ka tsoga e sale gosasa kare ko bona
 morakeng bjalo ke ile ko wa ke kgaufsi le go tsena ka bona
 mohlankana a tsena morakeng a tswere nama e ka ke letsogo la
 pudi goba phuti. Ka thoma go tsatsela, ka fihla ka namalla,
 ka kwa bana ba we ba bolela gore ke nama ya pudi go bolaile wena
 ka mabanyana, gorialo ke morwa wa gago ge a botsa thaka tsa
 gagwe.

Lewele are ee, pudi ke bolaile ke ngwana wa pudi ya ka,
 bare wa kwala re nyaka go bona mokgopa wa yona, a ya ka mafuri tsee
 mokgopa bare go yena go lokule bjalo bahlankana o diobafa
 nama ya pudi, are nama ya pudi nkesu ka ba fa. Bare mokgopa
 re a tsee, fela re nyaka go tloga nago ga bjalo gore ree nago
 morakeng wa badisi.

Lewele a naa ko diang, nna ngwana waka a duli morakeng,
 bjalo bare go yena mitse re mone, a thoma go bitsa ngwana wa
 seke a bonala a roma ba bangwe gore sepela lo mohlola ka gaga

96 Thekwane gore gona le dithaka tsa gagwe ngwana wa gagwe yo mongwe a kitina a ya go hlola modisi a seke a mohwetsana, a boya are ga ka mona, k moka bare go yena o sinye sebaka, arie, a thakgoga a ya nabo, o ile ge a fihla morakeng a bona banna bahlankana ba dirile kgore, ka morago ge a lebella a bona morwa wa gagwe, mokgalabje a fellwa ke maetla. A wa ba fihla a dula fase, ba lebella ba hwetsana gor bahlankana ba bangwe ga ba gona, ba tsogetsitse dikgomo go fula. Ba ba bitsa baatla Supulugane o be ana le bahlankana phulong, a rwele dinti tsa gagwe tsa kgagamela. Masogana ala a goya pele, a hwetsane badisi ba setse ba apelle letsogo lela, ba napa ba batibela go ja.

Ke moka bare go bahlankana, nama e ke yang, ba fo homola, motho a goma a re a a lekwe ge rere nama e ke yang, rere nama e ke yang, ba fo homola, bare bjalo le a tsiwa ka baka la gore a le re botse gore nama ke yang. Yo mongwe wa bahlankana are a re tsebe gore ke nama yang, ka baka la gore e notla le bjalo.

97 E tlile le mang, a seke a raba. Ba kga kgati, bjalo ba thoma go tia bahlankana/^{ya}ba gona ba bolelago gore nama e tswa le Sekgwele, bjalo koma ya bona ya rolwa. Ba thoma go butsisisa Sekgwele a bolela gore ke tsere ka gae, ke pudi ya bopape, papago o ile a gofa, a ow, bjalo ke ile ka fo tsea. Pudi e we ^{go}ya/bolaiwa ke ngwana wa efe, are ke ngwana wa Sokedi. Dipudi di kae tse we le dibitsago gore ke bo sokedi, are e noba yona e nosi, e tswa ele kae, a ke tsebe, ke no kwa papa are ke dise mong wa yona o tla mpha madisi mongwa yona o ile wa mona ge a tlisa pudi, a dumela, bare e kaba o gona ga namo, are e e bare re supe, yena a ba supa Makgalabj yola wa ga Morei.

98 Bjalo banna ba tsea ditaba ba difa lewele, Lewele ware a wa dikgosi ke pona molato. Morei are wa tseba gore ke diplemo tse hlaano, are o boletse nnete, lehono putsanyana tsa yona tse disetsago dikae, are e be e tswala e hwisa. A re go modisi o tsebe gore lehono re a go bolaya ge o sa bolele nnete, a mogo bolela papago wa reresa, goba ena o tseba pudi ena le diputsanyana tse kae, are gana bjalo e na le dipusi tse pedi tsea tshadi le tsona dinale diputsanyana tse dinyane, bare wena wa ditseba ka gobane ke wena modisi, papago re ka seke ra moganetsa ka gobane a se modisi.

fela Bjalo wamokwa ngwana wa gago Lewele are ke a mokwa e
dinonyana go hlalefa mafotwana, tse dikgolo ke bo makara
hlogo. Hlaloso ya seema se ke gore ba bagolo a ba tsebe selo
diruiwa di tseba ke badisi ba bagolo bona ba lebeletse fela
ge lela bana ge bo mmago bona ba sona.

Ba tloga Lewele le morwa wa gagwe, ba fihla gae, a ba supa
dipudi tse we disetsego. Morei are o sale o e kgopola, monna

99

a sala a romela sebaka gore sepela ga Morei o nthapella
sebaka sa ntshe ke Mogalle Thekwane a fihla motseng wa Morei are
ke tlike mo ka go roma ke Lewele o itse ke tle ke morapelle, ke
phosisitse ke ngwana ka gore nna e be ke nwele, bjalo kare a yo
swara pudi a swara ya Morei bjalo ka go disetsebe ga botse ka
bolaya.

Morei are ke swabile kudu Lewele e be ke motshepile
lehono o swabisitse kudu, gela nna a kye lwe nae, ke makala yena
ge a bolaya diruiwa tsa ka gore naa m lato wa ka le yena keng.
Sepela o motse gore pudi a e ke e feta ke ngwaga e/ditse^{fe}
mengwaga e mehlaano e boe natso tsa yone, le batlogolo ba yona
bala morwa wa gagwe a gore supa bona. Ke diputsanyana tse hlaano
ya botselela ke mmago yona tse pedi ke batlogolo ka moka ga tsona
ke dipudi tse phethago menwana e medi. Pudi ya madisi nka seke
ka mofa ka baka la phoso ya gagwe.

100

Thekwane a gona a ya a botsa Lewele mantsu a we a go
tswa ga Morei antsha dipudi tse we a fa Thekwane a diisa
molat wa fela. Ke moka Morei a ntsha pudi e ngwe a ya bega kgosi
gore molato ola ka go tla ka bolela mo o f dile kgosi yare ke
gabotse ge o fedile.

Mabapi le dipudi tsa tsa goba difisitswe Sekgwaru Masete
beng ba tsona ba digopola ge ba fihla ba no hwetsana bo
mmago tsona, ge ba mutsisa gore diputsanyana tsa tsona diile kae.
A bolela gore difetse difeditse ke ditshwene le dinkwe, a kere
nkile ka lehlabele mokgosi bare ke ga tee,
mowe o kilego wa hlabane mokgosi.

Monna yo mongwe are, a ditshwene di aja dipudi naa,
bare ke mathomo re ekwa thaba ya mohuta o, ba mutsisa gore a o
ra goreng ge ore diputsanyana difeditse ke ditshwene, le yena are
ke maketse ge ditshwene diija dipudi.

805

43a.

K34/82

805

Baile ba gapa dipudi tsa bona ba motlogela a le bjalo. Pelo tsa bona e be dile bohloko, ba ile ba lefeletsa ka go tia dikgomo tsa gagwe ka tladi, gare ga mosegare.

101

K34/82

O be ana le dikgomo tsa go nyala bare di ba gagwe ele masome a mabedi a dikgomo le kgomo tse diphethago menwana e medi. Dikgomo tsena e be dihlaakane le tse dingwe phulong, go bile gona dikgomo tse dingwe tse we a ilego a nyadisa morwae ka tsona mosadi, disesu tsa gapiwa go supiwa gona baile ba ba supa.

Ka tsatsi le lengwe le ntshu la hlomotsa e be ele lebaka la ka moriti, ditladi tsa thoma go gala, kganthe ge digala di le bjalo dibolaya dikgomo tsa mokgalabje yo wa ga Masete. Eile go bolaya ke moka ya napa ya khula, bahlankana ba hwetsana ele gore dikgomo dihwile, ba kitimela gae go tsibisa papa bona, papa bona a hlaba mogkosi wa gore mona le le aka a phare thaba bahlankana ba re dikgomo di bolaile ke tladi.

102.

Banna ba ile ba tshologa mogkosi ka gobane mogkosi wa go hlaba o eme go dimu ga thaba ba bangwe ba swanetse go go kwa bala le bona ba hlabela pele, ba dutsi ba sepela, ba libile mowe mogkosi o hlabiwago ntshe, ka gobane are go hlaba are lebeng

K34/82

805

805.

nga ya gore, bjalo dikgomo tse we tladi a ile ya ditia motong wa bokgale.

Masete a phakisa a fihla pele a hwetsana gore dikgomo tsa go tiwa ka tladi ke tsa gagwe dikgomo tse tselelago a dula fase mokgalabje wa batho a sita le go bolela. Banna ge ba fihla ba mutsisa gore dikae, a seke a ba boledisa, ya ba bahlankana ba ba supa awa ba bona ga botse gore ge mokgalabje a sa ba boledisi ke gore o lobale.

Polelo ya gagwe are tswayang, mohlankana yo mongwe a yo itsa basadi gae. Ba thoma go ditswia, erile ge basadi ba fihla le diroto ba hwetsana gore setse b difetsa, ke moka ba thoma go rwalla dinama gae.

Gona le dikgomo tse ba goya ba nyalla morwa wa bona mosadi yo we elego moredi wa Mmamabu ngwana Masumu o be a tere ke baga Makokoropo, mogo tsona a gona kgomo e e tšilwego, Masete a hlabela ba ga Makokoropo mokgosi wa Kgore kgomo dihwile mono, ba ya are kgomo ya lena e teile ke tladi. A gopole mekgopa ya di kgomo e setse ka thabeng. Bare dikgomo a dikgobakane re dibone badisi ba dikgobakanya, bjalo ba thoma go dilebella ba hwetsana

103

gore dikgomo tsa bona di saphela. Bare go yena rena tsa rena dikgomo disaphela, mokgalabje are kwang nna, le seke la e kgethela ele gore nna ke a le nyalla.

Masete o sita kelehu, ge motho a e hwa kantle le go bolela ditaba tsa go sekwale. A lehono o sa thoma gore nyalla, gona ge a sa thoma o ka re nyalla ka kgomo ya go hwa bakeng sa gore o re fe kgomo ya go phela. Rena re tseba o renyaletse botala o bile o tsere ngwana wa rena le yena o bile o na le ngwana.

104

Masete a tswela pele ka gore dikgomo ditseba ke modisi, nna ke a e tseba gor ke le nyaletse ka yona. Bare go yena lehano re tsea ngwana wa rena wena o sale le ditoto tse we tsa gago, yaba gona a kgonago a homola. Ba ile banapa ba gapa dikgomo tsa bona.

Masete ge a sepela le dingaka go kwella gore molato keng, ditaola dimotsa gore dilo tsa batho o lle, bjalo beng ba tsona ^{dia} belaela. Dilo tsa batho/bolaya, ke moka masete o lobile.

Kadimo ya dikgomo tsamanyalo dikgomo tsena dipusong ya monna le mosadi. Go diadima gona ba no diadima, kudu ge motho a yo tsea mosadi, bare boya kgomo ke bo boya kgomo. A ba no adima motho wa lefoka, ba dimana ka maloko a bona ke gore dikgomo tse we ba ka seke ba gorera kapela ka baka la gore mo o eya go adima o ile ka baka la go hloka tsa go tsea mosadi.

105

Mosadi yola o nyalago yena ka tsona o swanetse gore ge ana le ngwana wa ngwanenyana le yena a bee a nyadiwe ba kgone ba tsea dikgomo tsela ba dibusetsa ga mong wa tsona. Ge mosadi e ka tla yaba moopa, o swanetse gore a yo diberekela, a fela a lefa ka bonyanyanan go fihlela a tsetsa.

Kadimo ya dipholo tsa go lena o kgopela dipholo tsa go lema ba gofa, fela mong wa dipholo o swanetse go moleboga ka bjalo, ke yona tebogo ya dipholo. Ge e se motho yo le tswalane go goba wa leloko a ka seke a gofa, go kaba kaone ge o moretile gona a ka ya a gohemela.

O ka bona ka ditaba tsa Mataba le Kokobetsa, o ile a moadima kgomo ka baka la gore moratho wa Mathaba o ile a tsea kgaitsemi ya ngwanabo Kokobetsa, empa le gagole bjalo diile tsa tswenya.

Kadimo ya Mamokokonope, ge motho a na le dikgogo tsa tshadi fela o tsama a adina Mamokokonope gore o tle o dikope, bjalo ge ile ya a losa moroto wa pele, e boya lekgogo goba tshadi goba mamokokonope ka moroto wa bobedi e boya le kgogo bjalo go fedile mong wa mamokokonope a ka tla a gola le kgogo tse pedi pholo le tshadi.

106

Masemo. Kgosi le boramotwana balaola megola ya batho ba batlugilego ka yona ba thusa motho yo a tswago a lla are ana tshemo, le batho ba we ba faelago mo nageng e.

Motho wa mo nageng e, ge a sena tshemo o dira bjalwa ke moka a isa mosate go dumedisa tshemo. Botala bjola a le moa ba le tshemo ka baka lang. Motho yo we o godile ona le ngwetsi Kgosi e tla nyakisisa mogola o we mong wa ona a tlogilego ke moka a fa mamondi, le motho yo a faletsego mo nageng e, bjalo ore, go fihla a tsena ka motho yo mongwe ke moka a moisa ga mokgomana bjalo mokgomana o tla motsea a moisa mosate le pudi e we a dumedisago ka yona, ke moka a mege ka yona.

107 Taba e ngwe se ya go lapisa, gona le seema se barego, mobasaboelago ke teng maruping ba boela. Motho ge a huduga nageng, o bega mosate a ba a hlalosa le gore megola ya gagwe e matsogong ga mang, ge e se matsogong ga motho, o o sia matsogoa kgosi. O eleletsa mohlang a tso boya, gore a tle a hwetsane megola ya gagwe. O seke ware go go bona kgosi e gofile mogola wa gopola gore mogola ke wa gago, a wa wena tswela pele le go kgopela mogola mo bathong. Ge a ile a go supa lefoka moleboge ke moka ke tshemo ya gago o ka se sa moga ke motho.

Bjalo ka kgoro ya ga Mogofe baile ba tloga baya Tshokwe, fela taelo ba isia ga kgosi, Morei a dia bjalwa go dumedisa tshemo, ba ya ba mofa tshemo ya Morukgwe, e ngwe tshemo a fa moratho wa gagwe, e we ke ya mosadi yo barego ke Matsebe ke kga-itsedi ya kgosi. Tshomo ya Molokwane ya lema ke kgosi ka nosi, ke moka megola ya felela.

108 Baile ba dula mengwaga e tshelago, maburu a tsena, ba tshaba motelo, ge ba buile ke moka ba dira bjalwa bja go bega gore re buile, re fisulla megola ela ya rena a re bolele le nyaga re ra gore ngwaga o o tlogo ke moka kgosi ya ya bitsabatho bala ba go lema megola ya bona, are go bona ba megola ba tlile bjalo

le tsebe gore selemo se se tlogo bona beng ba tlilo lema. ele dirapana tsa mohlakeng tsona, ga ba bele motho lebaka. Mola ba fihlago bona beng ba no lema. Se we a karego ge are o lena a hwetsana yo mongwe a setse a limile, o motsa gore ngwaga o o tlogo ke tlilo lema ka gorialo kere o se tswele.

Monna yo mongwe bare ke Kgati Makgopa o ile a ntsha lesome a dumedisa mogola ka lona. Mohlang mong wa mogola a boya a hwetsana kgosi ela a gosia mogola diatleng tsa gagwe e hwile.

Mong wa mogola ke motho wa ga Raganya, bjalo Raganya a tloga a fihla mosate a rwele bjalwa, mantsu a gagwe ba a mogela. Ka morago ba bitsa Makgopa ba motsa gore o tsebe gore mong wa mogola o buile ngwaga o o tlogo o tlogele tshemo.

Makgopa are nna tshemo ke e rekile, nka seke ka e tlogela.

109

Bare go yena ke molao wa bagologolo, re nore re hlalefa ra hwetsana motho ge a sena tshemo o ya mosate a tswere pudi goba a rwele bjalwa a yo dumedisa mogola ka yona, ge kgosi e ile ya go fa mogola a se gore o rekile. Naga ga e rekwe e rekwa ka madi.

Banna ba ga Makgopa bare go yena a o selo mang mo lefaseng le wena leboga o tla noba o nyakela mowe o ka lemago gona ngwaga o o tlogo. Are ke lekwile ba bina ~~ba~~ tlou.

Ge motho a ile a no adima tshemo ga motho, bjalo motho a bona gore ke na le mogola, o bolela le mosadi wa gagwe ke moka ba kwana ba kgona ba motsa gore go lukile sepela o lema fela o tsebe gore mohlang re gola re tlilo tsea. Bare ge ngwana wa bona a ka gola ke moka a tsea mosadi.

110

Mohlang ba tlilo go tsea ba swanetse gore ba go tsibise pele ga lebaka. Ke gore lenyaga buna mabele, bjalo marega ba swanetse go go botsa gore selemo se se tlogo se o leme, o nyakela tshemo ka gobane isago lela re tlilo tsea ke molao o tla lema a tseba gore ba tlilo tsea.

Mo o kare ko wa batho ba lema wa motsa gore tswela tshemo yaka le nyaga ke a lema, a wa motsa ka molao o motsogotse sepogo. Le ge a ka gana banna ba tlaema nae.

Batho ba ba matsatsi ano a lehono a ba bjalo ka bala ba botala, ka gobane ge o ka adima motho tshemo a wa moadima o mo file. Ke gore taba e edirile ke bafaladi, ba Makhutswi ge ba tshela Segwai ba etla ka mono, ka baka la gore a bana masemo, ge lanhla ba tlilo kgopela mogola ba tla ga botse gore o moadime ke moka.

111

Mohlang o motsago gore ngwaga o o tlogo ke tllilo tsea, motho a be a lebella mo a kayago a lema, a go fetola selo, empa ngwaga o la orego o lema ka ona o hwetsana a limile, ge o moledisa ore a botala bjala o be o lema kae. Ke moka o thome go makala.

Taba ya mohuta o e ile ya thoma ke Moditsana le ge batswadi ba gagwe ke sa ba tsebe, o tsere ke бага Moagi. Batho ba na ba tswa ba le Segorwana bjalo Makgowa ba raka Morena Sekororo gore a boe a tle a dule mono Lokaseng. Ge ba fihla masemo a hloka, ba dumedisa temo, ba ba fa temo ya mosonwana.

Mosadi ka baka la gore Moredi wa gagwe o tsere ke бага Mohlabe go dumedisa mogola. Bare makgolo wa kwala fela mogola re tla go supa, ere ge o lema o be o lebella tshemo. Ba mongathela mota, ke gore tshemo ya kgosi e we e lemago ke setshaba le go hlagolago e hlagolago ke bona.

112

Ge ngwana yo we a lebaneng tshemo e we a tsere mosadi, bare go mokgekolo ngwaga o o tlogo o tswele tshemo, mokgekolo a dumela bjalo ge ditaba tso tsena ga barwae, barwae bare rena re tseba ba ga Mohlabe ba gofile tshemo e we.

Ge selemo se fihla ba kitimela go lema, ba motsisa gore a reile ra re keng go wena, mosadi are nna a ke tsebe ke no bona bana ba tllilo lema. Ka baka la hlomphe ya gore ba tsere moredi a gagwe ba homola.

Yena Morena Sekororo a dima tshemo ga Mpoi Seleise, a modumela are o leme o lebella mo we o tlogo lema gona Morena ba kwana. Kgosi ya lema e dutsi e gopola gore tshemo a seyaka, a dira maano, a reka tsase, a fa motho a re sepela o fa Seleise a ya a mofa mokgalabje wa batho a leboga. Erile mohlang ge a yo botsa Morena gore a tswele tshemo, kgosi yare botala bjala wena o be o phela kae.

Seleise a rwala dipepe le marumu le magagane a ya a dula tshemong are ga go motho yo a swanetsego go elema go kaone gore ba sale ba lema kehwise.

113

Kgosi Mohlabe a tsibisa Mohlabe taba e, are botsa ngwana wa gago, taba a re bolele ka digale, re bolela ka molomo gore ka tsatsi la gore o tle nae ka mono gore re bolele taba ya tshemo e we. Mohlabe a ya a motsa ka lona letsatsi le we kgosi a mutsitsego ba ya ba fihla.

Kgosi yare Mohlabo o ke o butsise ngwaga wa gago gore molato keng ge a e ya le digale masemong. A mutsisa are molato ke gore kere kgosi e tswele tshemo yaka ya gana.

Kgosi ya re o wa kwala, tshemo ke kgopetse, a bolela gore mohlang kere e tswele wa seke wa gana, ka dunelana nae, mowe. Ka morago ke bona a e tla ga ka are ke bolaya ke phefo go kaone gore o mphe tsase o nape o fele le tshemo. Motho yola a goisa tsase are ke nnete go bjalo.

114 Seleise a nyaka go bolaya ke pelo, a fofela godimu bjalo ka ge nke wa gafa a ba a boya a wase fase. Bare e kaba tsase o e bone, are o dio mpha, a go rekang, tsa sita go araba. E fela monna wa ga Seleise ge o liwile o liwile ke mong wa gago.

Mokgalabje a kobakoba a libile Leydsdorp ba bitsa kgosi ya ya, ba fihla ba bolela ka ona mokgwa ola. Bjalo Komosasa are monyakele mogola o mongwe o mofe, ge o se gona o mofe tshemo ya gagwe, a monyakela a mofa molato wa fela.

Go direla yo mongwe.

Ge motho a sena sebaka o kgopela yo mongwe gore a modirele modiro wa gagwe bjalo ka Ngwako, ke modiro o mogolo kudu, ka gobane o swanetse go rema legokgo le dikokwane dilo tse we ka moka ge a difeditse bate tshite ya ngwako e fedile. O rema mahlomo ka morago dipallo le dinti ke moka ngwako o fedile.

115 O thoma go kgesa mo we a tlilogo aga ngwako ka mora o o a epela o fa kela legokgo le dikokwane ke moka ge tshite e lekane o e balla maballo a mabedi mogare le boraro ke lewe mahlomo a tlilo go dula godimu ga lona, bjalo ge fedile.

Mosadi yo we mong wa ngwako o swanetse go dira mapoto, gore monna yo we a gago a hwetsane monna ka o tee gore a tle a mothuse go hlaba ngwako. Ka gorialo mo we ba tla thusana go lebella mo we hlaka e swanetsego go dula gona gore ya seke ya sekama le go moswarisa maballo a mabedi a dikgolo motho ke maballo a go swara hlaaka, la boraro le lona le bjalo ka dikgolomotho, fela lona a ba letate, yo mongwe o sepela le dipallo ka gare, yo mongwe o apela le tse dingwe ka kgakala .

Ge ba feditse go dira modiro o we mosadi o kakolela bjalo wa o hlapisa banna bala le ba tlilo thusa yola go hlaba ngwako diatla.

116 Ka morago ba yo balla ngwako yola ge a eya ka mo yola le yena o ya ka mo, ba ya ba gahlana le ballong ka letee, ke moka ba yo thoma le lengwe ba dira bjalo ka lela la pele ke moka ba dira bjalo bjalo go fihlela ba fetsa balla. Ge ba feditse ba tlema senna segolo ba se tsenya le notlong. Bjalo go fedile mothuse ge a nyaka go tloga a ka tloga. Ge mosadi a mohusitse ba ka no ba ba bea letsomo ka letee goba ka mabedi a bjane.

Ge moretiwa a gile ngwako a feditse mong wa ngwako o swanetse go hlapisa moretiwa diatla ka kgomo. O ka bona ge mosogana a nyetse mosadi bjalo a hlaello ke kgomo, ba mofa modiro wa go aga ngwako, bjalo yena ge a feditse ngwako o dula godimo ga hlaaka, ke moka ba ga makgolo wa gagwe ba mofolesa ka kgomo. Kgomo ya bona ke go mofa mosadi wa gagwe a beka.

Ge mosadi a ka hlala, mosogana o swanetse go gapa dikgomo tsa gagwe gamogo le kgomo ela ya ngwako le bo mamalane.

117 Go lema tshemo ge motho a sena sa ga lema o swanetse go reta yo mongwe gore molemele ka morago ga moafeditse go lema kemka mong wa tshemo o fa molimi moputso wa gagwe. Masemo a e ka go lekana a mangwe a lekana moputso wa pudi a magolo ke muputso wa nku.

Merututu basadi ba bangwe a ba kgone go dia merututu ya malpa a bona ka gorialo mowe, ba tsama ba reta ba sila ba go kgona. Ge a ile a kwana le mosila o motsa gore go lukile ke tla go botsa letsatsi le we o swanetsego go tla ka lona.

Tsatsi le we a lebellego o dira mapoto a phufutsa ke moka a tsogela e sale ka moswanyana go tsibisa mosila gore re go ja tsa goja o tle o mpopele morututu waka.

Mosila ge a fihla ke moka o thekga morututu ke moka a o bata ka pato, bjalo ge o fedile ba dula fase ba nwa phufusa. Ge ele goritele gona go sala go bona ke nong wa lapa.

Modiro wa ngana ngaka Ngaka ge a aga motse, mong wa motse o swanetse go lefa ngaka ka kgomo ka baka la gore o moagetse motse wa gagwe kadihlare.

118 Modiro wa go bofela, ge mosadi a sa imi monna wa gagwe o swanetse go moela ngakeng e tle e moalage bolwetsi bjo anago nabjo. Ge a ile a moalafa bja fola, ke gore go re bolwetsi bo fodile o bona ge mosadi a ima, ke gore ke yona ngaka e we e

kgonego bolwetsi bja mosadi.

Ngaka e we e swanetse go lifiwa ka kgomo, ge ngwana ele mohlankana o molefa ka kgomo ya pholo, ke gle mosetsana ka kgomo ya tshadi. Dikgomo tsena ngaka a e dire mohlankana o swanetse go gola a bee a tsee mosadi a tle a be le ngwana a nyadiwe ke moka a ntshe kgomo a fe ngaka ke moka go fedile. Mosetsana le yena o swanetse go gola a bee a losiwe, mohlang a nyadiwa go ba tsibisa ngaka bare ka tsatsi la gore mosadi yol wa gago wa nyadiwa tla o phopho dikgomo. Ka morago ga mo la a phophotse ba supa ngaka ya yona kgomo.

119 Go twapanetsa ke modiro wa ngaka ge motho a ile a utswetswa o nyakela ngaka ya go kgono go twapanetsa, ke moka ya fihla ya twapanetsa mo we moutswi a utswitsego gona. Mamondi a ntshe selo motho yo we a swarago ke setwapa monwana ke yena yo we a swanetsego go lefa molato, ke moka ngaka e kgone e motopolla, ke tsatsi le we ngaka e hwetsanego kgomo ya yona, ya go tswa ga motho yola wa go swara ke setopa.

Go sinya lebitla le yena ngaka e we ge a sintse lebitla le tswa la tswara motho a swanela go mohlabela, o swanetse go mo lesetsa go fihlela, a e hwa. Bjalo mamondi o ntsha kgomo a lefa ngaka ka yona. Mediro ena e setsego e ngodilwe ya dingaka a e, Pofelo, setwapa monwana le go sinya lebitla. Ge ngaka e kare ke a soma dihlare tsa yona tsa seke tsa soma, a lifiwi. Le ge ngwana a ka belego mabapi le pofelo a hwa ngaka a e hwetsane selo ka gobane ngwana yola o hwile, ka gorialo ngaka a ya kgona go alafa. Nkabe a re ge a lafa bjalo ka ge ele yena ngaka, a bone gore mosadi o sane le bolwetsi a moalafe bjona.

120 Lekone ke bolwetsi bja basadi bjo we mosadi a belegago, bana bjalo bana ba e hwa, bolwetse bjo bo nyakelwa ngaka e tle e alafe mosadi. Gore ngaka e kgone go alafa bolwetse ngwana o swanetse gore go belegwa a phele, go fihlela a e tswa thakeng, ke gore a e ba lelapa la gagwe ke moka ba lefe ngaka ka kgomo.

Malwetsi a mantsi eno ba pudi, bjo bogolwanyana ke nku. Malwetsi a bana dingaka dilifiwa ka mabjalwa. Kantle le bolwetsi bja malopo bjona ke pudi.

Morungwiwa motho yona ono moromo a ya, ga gona se weo ka mofago sona fela ka tsatsi le a hwetsana gore o aja o swanetse o mohose ka baka la gore ana mereba. Ge ele moruniwa waka mosate, kgosi e re go hlaba selo sela sa molato ke moka a ntsha nama a mofa ke gona a molifile.

Pokolo ge motho a ile adima pokolo a e ya go sela tlala, a boya a rwele mabele ka lesaka, o swanetse go tshela mabele a a tlalago leselo a fe mong wa pokolo

END 805